Цуг орн-нутгудын пролетармуд, негдцхэтн!

ХАЛЬМГ ҮНН

Мөрн жил 1990 һаха сарин 27 Пүрвә өдр

1920 җил әклҗ һарсмн

РСФСР-ин Компартин Хальмг республиканск комитетин, Хальмг АССР-ин Деед Советин болн Министрмүдин Советин орган

№ 183. (11196). Үнь 3 деншг.

ЭНДРК ӨДРИН ТӨР

ХУДЛ ПАТРИОТИЗМ КЕНД КЕРГТӘВ?

Хальмг келнд государственн келнә статус зүүх кергтәй аль уга гиһәд өдгә цагт босхгдсн төр йир темдгтә болҗана гиҗ сангдна. Хальмгуд эврәннь келән мартад (зәрмдән нам келән медв чигн хальмгаһарн күүндхдән ичәд бәәдгнь бас олар харһна), культуран геежәх цагт хальмг кел делгрүллһнә төр ик чинр зүүҗәнә. Мана келн әмтнә бәәдл-җирһлд ним зовлнгта бәәдл яһад учрсмб? Гемнь кендв? Шинҗләд хәләхлә, хальмг келн мартгдад, күүндлһнә эв-арһан геесһәд йовсна кесг тоот шалтган күргәд йовснь илдкгднә. Юуһиннь келхв, 1960—1970-ч җилмүдт зәрм сурһульчнрин эк-эцкрнь эврәннь күүкдән хальмг келнә кичәлмүдәс сулдххин төлә школын директорт әрлһ бичҗ өгдг билә. Тегәд чигн эндрк цага баһчудын икнкнь хальмг келән төрүц меддго болна. Зуг, мана олна байрт, өдгә цагт эн төр талданар хаһлгдад, ода школмудт хальмг көвүд-күүкд биш нам талдан келн әмтнә күүкд бас хальмг келнә кичәлд орҗана. Энтн байрта йовдл. Болв дорас өсҗ йовх бичкдүдт хальмг кел даслһна кергт өрк-бүл, бичкдүдин учрежденьс эврәннь тәвцән орулх зөвтә болҗана. Эн тускар Элст балһсна бичкдүдин учрежденьст ямаран бәәдл тогтсмб, яһҗ энд бичкдүд хальмг кел дасҗана гидг сурвртмудт хәрү авхар мана корреспондент балһсна зәрм бичкдүдин садмудар шинҗлвр кев.

Бичкдүдин садмудт хальмг кел заажах багшнрла эс гиҗ садмудын заведующнрла күүндхәр җиннүлсн цагт удлнд ним саам учрлго бәәв. Зуг нәәмдгч микрорайонд бәәршлҗәх 26-ч тойгта садт көдлҗәх хальмг келнә багш Юлия Доноровна Убушиевала күүндҗ чадув. 1968-ч җилд эн Элстин педучилищ төгсәһәд, хөөннь КГУ-д заочн сурһуль сурад, удан цагт багшин халхар көдлҗ йовлг күн болна. Зуг бичкдүдт хальмг кел дасхлһна тернн өдр ирвәс өсҗәх чинрнь тоод авад Юлия Доноровна урдк көдлмшәсн һарад бичкдүдин садт ирҗ көдлсмн.

—Би ода баһ наста болн школд орн гиҗәх бичкдүдт хальмг кел дасхҗанав. Күүкдиг соньмсулхин төлә эврәннь һарарн кесг үзмр деңгл материалмуд белдәд, зургуд зурад, олн зүсн нааднас уяд занятьдан авч ирнәв. Энд би бичкн шүлгүд умшнав, туульсар күүндвр тогтанав, келлһ өргҗүллһнә көдлмш күцәнәв. Тиигчкәд эн җиләс авн занятьсан хальмг келнә кабинетд давулҗахмдн йир темдгтә йовдл болҗана. Бичкдүдин багин сурһмҗлачнрла болн эднә эк-эцкнрлә бат залһлда бәрнәв. Тиигәд занять болһна хөөн күүкн болһнд цаасн деер шин үгмүд бичҗ өгнәв. Эдн герүрн хәрәд, эк-эцкләрн эн үгмүдиг дасх зөвтә болна. Эн цагт нам хальмг келән муухар медлг эк-эцкнр чигн төрскн келән дасҗ чадҗана. Эк-эцкирин хург болхла, оньдин орлцҗ энд сүв-селвгән өгнәв, эдлә ухан-тоолврарн хувалцнав.

Мана садын бичкдүд 10-ч тойгта школд орх зөвтә. Энүнәс нааһар эн школын эклц классмудын багшнрла дару-даруһинь харһҗ... хамцу педагогическ совет бүрдәнәвидн. Энүнәс наань балһснд сурһмҗлачнрин методическ нииһән көдлнә, җилд дөрв дәкҗ цуглрҗ олн төрмүд хаһлнавидн. Одахн шуугад ниргсн «Җаңһрин» 550-ч өөнд нерәдгдсн байр давулувидн. Бичкдүд зургуд зурад, баатрмудын хувц өмсәд, соньн нәр-наадн болв. Бичкдүдин багин сурһмҗлач Тамара Михайловна Витер нанд ик дөңгән күргнә. Эврән орс келн күн болв чигн эн күүкд күн бичкдүдт хальмг кел дасххар арһ-чидлән әрвллго көдлнә. Энүнд би ханлтта бәәнәв. Тиигчкәд хальмгудла хамдан орс күүкд-көвүд бас хальмг келнә занятьд орна, хальмг келәр соньмсна,—гиҗ нанла күүндсн цагтан эврәннь күцәҗәх көдлмшиннь тускар Ю. Д. Убушиева тодрхаһар цәәлһҗ өгв.

Эн багш күцәҗәх көдлмшин чинрнь үнлҗ болшго. Эн йоста кевәр хальмг келнә, культурин тускар зовҗ, селклән өгч үүлдҗәх күүкд күн. Бичкдүдин садын заведующ Нина Петровна Астафьева болн багшнрин мергҗлт өөдлүллһнә институтын хальмг келнә кабинетин заведующ Галина Эрендженовна Бадмаева Юлия Доноровнан тускар булән үгмүд келҗ, багшин келсн үгмүдиг иткүлв.

Цуг эн тоот сән. Зуг талдан садмудт хальмг келнә төр яһҗ хаһлгдҗадг болхмб? Балһсна цутхлнгд бәәдг 13-ч тойгта садур җиңнүләд, эн садын заведующ Байгуш Матвеевна Улановала күүндүв. Урднь эн садт сурһмҗлач болһн эврәннь көдлҗәх багдан бичкдүдт хальмг кел заадг бәәсмн, зуг давсн җилд улсин эрдм-сурһулин Министерствин болн багшнрин мергҗлт өөдлүллһнә институтын хальмг келнә туск хамцу шиидвр һарсна хөөн бичкдүдин садмудт хальмг кел дасххин төлә шишлң багш үүлдх зөвтә болв.

Тегәд эн шиидврәр һардвр кеһәд балһсна бичкдүдин садмудын заведующнр хальмг келнә багшиг көдлмшт орулҗ авсн болҗ һарв. Зуг, мини хәләцәр, сурһмҗлач болһн көдлҗәх багдан хальмг келнә занятьс давулхла сән болх билә. Юнгад? Кемр шишлң багш бичкдүдин баг болһнла 15—20 минутын туршарт занятьдан давулчкад йовҗ одхла, сурһмҗлач болхла бүкл өдрин туршарт занятьдан дассан батлад, альд эс йовв чигн хальмгаһар күүклә күүндхлә, ашнь күцәмҗтә болх бәәсмн. Эн төрәр бичкдүдин садмудын заведующнрла күүндхлә, эдн сурһмҗлачнрин икнкнь эврән хальмг келән медхш, тиигчкәд занять давулхдан эдн дурго болна гиҗ нег дууһар, үгтән кевтәһәр келцхәнә. Тернь чигн тиим болг. Зуг хальмг келнә занятьсиг немр көдлмшт тоолго, энүг сурһмҗлачнрин һол даалһврт хүврүлхлә, эдн ним кевәр саншго билә гиҗ сангдна.

Ода болхла заведующнрт сурһмҗлачнрла ямаран чигн цәәлһврин көдлмш күцәлго хальмг келнә багшиг көдлмшт авснь деер болҗана. Эн цагт заведующнрт чигн, сурһмҗлачнрт чигн сән, нүүлсн күн уга. Зуг эн төриг гүүнәр хаһлад хәләхлә, ямаран бәәдл үүрҗәхинь шалһҗ хәләй. Бичкдүдин садас экләд арднь орҗ хальмг келән дасад, эврәһәрн күүндлгиг эс дасхла, школд чигн дурта дурго заагар хальмг келнә кичәлдән орад йовсн күн кезәд чигн эврәһәрн күүндҗ чадшго. Тегәд чигн өдгә цагт баһчудын икнкнь хальмг келән меддго, эврәһәрн күүндҗ чадлго әмтн болна. Цуг эн тоотыг ик эртәснь ухалад кергтә кевәр эс хаһлхла, өдгә цагт учрсн һашута бәәдл хүвршго, мел тер кевәрн үлдх гиҗ сангдна.

Тиигчкәд келнә туст һарсн шиидвр, Г. Э. Бадмаеван келсәр, нурһлҗ орсмуд бәәдг һазрт үүлддг бичкдүдин садмудт ирлһәтә болх бәәсмн. Юнгад? Келхд, мана республикин Городовиковск, Яшалтинск болн дәкәд чигн зәрм һазрмудар нурһлҗ орсмуд бәәнә. Тиигхлә, эн районт бичкдүдин садмудт хальмг кел дасххин төлә шишлң багш үүлдх зөвтә болҗана, юнгад гихлә бичкдүдлә көдлҗәх сурһмҗлачнрин икнкнь орсмуд болна. Зуг наадк, нурһлҗдан хальмгуд бәәдг районын, тер тоод Элст балһсна бичкдүдин садмудын заведующнр эн шиидвр батлгдснь соңсчкад, эврәннь көдлмшән гиигрүлхин, сурһмҗлачнрла цәәлһврин көдлмш эс күцәхин төләд бичкдүдин багмудт хальмг кел заалһна кергиг нег күүнд даалһчксн бәәдлтә. Балһсна цуг бичкдүдин садмудт эндр өдр хальмг келнә багшнр үүлдҗәдг болна. Юнгад сурһмҗлачнрт хальмг кел дасхлһна кергиг эс даалһҗ бәәнт гисн мини сурврт, эн керг күцәхин төлә хальмг кел заалһна методик медлг күн кергтәлм гиҗ, цуг заведующнр наңла зүтклдхәр седцхәв. Зуг, мини хәләцәр, бичкдүдт мана бәәдл-җирһлд харһдг олн зүсн йирин үгмүд даслһнд ямаран чигн шишлң методик керг уга. Хәләһәд бәәхнь, энь хоосн шалтг гиҗ сангдна.

Заведующнрин үүл дааҗ йовх орс күүкд улсин келнә туст келгдҗәх ним ухан-тоолвр медгднә. Иднь келхлә, эднә мана төрскн келнә туст тогтсн зовлнгта бәәдл ямаран чигн халхарнь үүмүлҗ бәәхш. Энь чигн медгднә. Зуг, мана ик һундлд, зәрм хальмг күүкд улс-заведующнрт келнә туст тогтсн бас ним йилһән уга бәәдл ирлһәтә гиҗ келҗ болхмн. Өдгә цагт хальмг келнә тускар трибун деерәс ке-сәәхн үгмүд келдгнь олн, зуг керг... тер ормдан. Йоста кевәр келн-әмтнәннь иргчин, эврәннь культурин тускар зовҗ, келсн үгмүдән тодрха кергүдәр эс батлхла, тиигхлә трибун деерәс келгдсн ним үгмүдт ямаран чигн үн өгч болшго.

ПҮРВӘН ЛЮБОВЬ,
мана корр.

ЗУРГТ: Ю. Д. Убушиева хальмг келнә занятьдан.

В. Морозовин цоксн зург.

Мана газетд һаха сарин 25-д «Барт бичгдлһн-91» гисн әңгин материал дәкнәс авад хәләй. Газетин корреспондент эн статьяһан бичхин урд республикин зәрм районын «Союзпечать» агентствин ахлачнрт җиңнүләд «Хальмг үнн» газетд бичгдлһн ямаран йовудтаһар болҗахин тускар соньмссмн. Теднә, «Союзпечать» агентствсин ахлачнрин хәрүд дала байрта юмн уга бәәҗ. Үлгүрнь, Городовиковск района «Союзпечать» агентствин ахлач В. К. Гинз, «Цуг газетмүдәс муухар мана районд «Хальмг үнн» газетд әмтн ранчн билгтә бичәч эн йовдлас даву [illegible] ухалҗ һарһҗ чадшго. Тегәд кемр мана Хальмгин зурачнр Сиврт хальмгуд «Хальмг үнн» газет умшҗасн кемиг өөдән мергҗлттәһәр зурчкхла эн зург күн болһна седкл күцц авлхнь маһд уга.

Хальмгуд Сиврт бәәсн болн эндрк бәәдл-җирһл деер үзүлв. Зуг хальмгуд Сиврт бәәхдән төрскн келәр һардг газетин тускар күсл кеҗ, нам өвкнриннь һазрас ирсн газетиг уульлго умшҗ чадлго бәәсн болхла, эндр зәрм бүкл районт зуг цөөкхн улс «Хальмг үннд» бичгдсмн.

●Барт бичгдлһн-91

Адһ, умшач, адһ!

бичгдҗәнә. Района цутхлңд тана газетиг һурвн күн бичүлҗ авсн бәәнә» гив. Сарпинск «Союзпечать» агентствин ахлач А. С. Нижинкин хәрү мадниг бас байрлулҗахш. Садов селәнд зуг дөрвхн күн хальмг келәр һардг газетиг бичүлҗ авсмн. Тер мет мана газетд дарук җилд бичгдлһн Целинн, Приютненск, Яшалтинск болн зәрм наань чигн районт йир хашңгар давҗана.

Ьундлта эн то-диг мүд умшачнрин төлә дәкнәс сергәҗәһәд би дегц төрүц ондан йовдлын тускар тодлҗанав. Энүнә тускар урдвь «Хальмг үнн» газетин редакторин үүл дааҗ йовсн Я. С. Джамбинов келҗ өглә.

Дәәнә болн күч-көлснә ветерана келсәр, 1956 җилд Я. С. Джамбиновд Элстәс шүлгч Сән-Белгин Хасрас бичг ирлә. Тер бичгт «Хальмг үнн» газетин нег тойг бас йовла. Тегәд «Хальмг үнн» газет ирснә тускар селәнд бәәх хальмгуд медчкәд, өвкнриннь һазрт төрскн келәр барлсн газетән үзхәр, терүнд юуна тускар бичҗәхинь медхәр Джамбиновин герүрнь ирәд газет умшулв. Энүнд келхд, тиигхд тер баһ кемҗәтә «Хальмг үнн» газетиг әмтн нүр халхаснь авн доршңгч халх күртлнь умшсмн. Ташр газет умшчасн цагла нег чигн күн үг алдлго оньган өгч газетд юуна тускар бичгдҗәхинь соңсад суула. Зәрмснь эңкр төрскн келәр һардг газетән дәкнәс үзчкәд, наадкснь хальмг газетән түрүн болҗ үзәд, ик хол бәәх мартгдшго буурл теегән санад, чееждән кесг җиллән бәәх уудьвр зовлн хойран бәрҗ чадлго уульцхав...

Ямаран седкл авлгч йовдл болхв тер! Минниһәр, ямаран чигн ... Юн учр деерәс ним бәәдл тогтсмб? Негдвәр, эн җиләс авн цуг газетмүд үнтәрснә уршгнь эн болҗахнь лавта. Болв эн туст немр бас орулх кергтә гиҗ сангдна. Кемр цуг газетмүдин үн 3-4 холванд өссн болхла мана газетин үн зуг 2 холванд өссмн. Тегәд хальмгудын ик зунь газетдән бичгдҗ чадҗана. Баһ кемҗәтә җалвта улст, дәәнә болн күч-көлснә ветеранмудт бәәрн әдл-аху дөңгән күргх зөвтә. Теднәг предприятин мөңгәр газетд бичүлхлә һардачнрин тоомрнь өөдлүлхмч. Кемр тиим арһ уга болхла мана газетд түрүләд орәл җилд бичүлгдәд хөөнкь дәкәд бичгдҗ болхмн.

Хойрдвар, эндрк баһчуд келән сулар медснәс келтә газетән муухар бичүлҗ авчана. Баһчуд дунд болхла келән медхәр бәәх улс цөн биш. Тегәд кемр өдр болһн хальмг газетән умшад бәәхләг келнә медрл бас ирәд бәәхнь лавта. Удл уга болхла хальмг келнд государственн статус өггдхмн. Мана келн государственн статус авсна хөөн хальмг келиг хальмгуд биш нам Хальмг таңһчд бәәх цуг келн улс медх зөвтә болҗана. Тегәд чигн тер цагла хальмг келнә, хальмг келәр һардг газетин чинрнь улм өөдлх. Энүнә тускар бас мартхмн биш.

Тер хоорнд барт бичгдлһн цаарандан болҗана. Өдр ирвәс газетмүдт болн журналмудт бичгдлһнә цаг хасгдад бәәнә. Тегәд чигн «Хальмг үнн» газетд бичүлҗ авхан бичә мартн.

Мадн, журналистнр болхла, ирх җилд умшачнран соньн материалмударн байрлулх санатавидн.

БЕМБИН В.

●Умшачин бичг

Кесг тоотан ген гиҗәнәвидн

Улан залата хальмг улс ке һольшг бәәдләр бәәҗ. «Күн ахта, девл захта» гидг ...

●Закана проектин туск күүндвр

Кен фермер болхмб?

«Крестьянск (фермерск) әдл-ахун тускар» гидг Әрәсән Советск Федеративн Социалистическ Республикин закана проект намаг йир икәр соньмсулв. Республикин селәнә әдл-ахуг сәәнәр меддгтән би эн төрәр икәр соньмсҗанав.

Кен болв чигн күн фермер болхар седхлә гер, хашахаацс тосххин төләд болн техник худлдҗ авхин төләд государств мөңг ...

Эндр әмтнә авъяс медх кергтә. Эндр көдлҗәх нәәмадлачнр олсн мөңгән цугтнь хавтхдан дүрчкх арһ хәәнә. Тедн тер олсн мөңгнәсн цааранднь әдл-аху делгрүлхин төләд үлдәх арһ хәәхш. Тиим көрң уга болхла фермерск, крестьянск әдл-аху цааранднь делгрҗ чадшго. Кемр фермер экономическ сул болхла эн совхозд, колхозд яһҗ дөң болхмб?

...нәв. Эдүд би бичкн шулгуд умшнав, туульсар куувлвр тосгнав, келн өргҗүллһнә көдлмш күцәнәв. Тингчкәд эн җиләс әвн занятьсан хальмг келнә кабинетд давулджахмди йир тегштә йовдл болҗана. Бичкдүдин багин сурһмҗлачирла болн эднә эк-эцкирлә бат залһлда бәрнәв. Тигәд занять болһна хөөн күүкн болһнд цаасн деер шин үгмүд бичҗ өгнәв. Эдн тер үгүдиг харад, эк-эцклэрн эн үгмүдиг дасх зөвтә болна. Эн цагт нам хальмг келән муугһар медәг эк-эцкир чигн төрски келән дасҗ чадҗана. Эк-эцкирин хург болхла, оньдин орлцҗ, эднд сүв-селвгән өгнәв, эднлә ухан-тоолврарн хувалцнав.

Мана садын бичкдүд 19-ч тойгта школд орх зөвтә. Энүнәс иштә эн школын эклц классмудын багшнрла дару-дарунь харһҗ, ...мгаһар күүкдлә күүндхлә, ... болх бәәҗмв. Эн төрәр бичкдүдин садмудин заведующирла күүндхлә, эдн сурһмҗлачирин икнкинь зәрән хальмг келән медхш, тингчкәд занять давулхдан эдн дурго болна гиҗ нег дууһар, үгнсн кевтәһәр келихәнә. Тернь чигн тиим болг. Зуг хальмг келнә занятьсиг кемр көдлмшт тоолго, энүг сурһмҗлачирин һол далаһврт хүврүлхлә, эдн иим кевәр саншго билә гиҗ сангдна.

Ода болхла заведующирт сурһмҗлачирла ямаран чигн паалһирин көдлмш күцәлго хальмг келнә багшиг көдлмшт авснь деер болҗана. Эн цагт заведующирт чигн, сурһмҗлачирт чигн сән, цуудсн күн уга. Зуг эн төриг гүүнәр хаһлад хәләхлә, ямаран бәәдл үзрҗәхинь шалһҗ хәләй. Бичкдүдин садас

...күч-көлснә ветерана келсәр, 1956 җилд Я. С. Джамбиновд Элстәс шулгч Сән-Белгин Хасрас бичг ирлә. Тер бичгт «Хальмг үнн» газетин нег тойг бас йовла. Тегәд «Хальмг үнн» газет ирснә тускар селәнд бәәх хальмгуд медчкәд, өмкнринь һазрт төрски келәр барлсн газетән үзхәр, терүнд юуна тускар бичҗәхинь медхәр Джамбиновин герүринь ирәд газет умшулв. Энүнд келхд, тингхлә тер баһ [illegible] «Хальмг үнн» [illegible] тиг әмтн нүр халхаснь [illegible] дөрвдгч халх күртлнь умшсмн. Ташр газет умшчасн цагла нег чигн күн үг алдлго оньган өгч газетд юуна тускар бичгдҗәхинь соңсад суула. Зәрмснь эңкр төрски келәр һардг газетән ләкнәс үзчкәд, наадкснь хальмг газетән түрүн болҗ үзәд, ик хол бәәх мартгдшго буурл теегән санад, чееҗдән кесг җилдән бәәх удьвр зовлң хойран бәрҗ чадлго уульцхав...

Ямаран седкл авлгч йовдл болхв тер! Миниһәр, яма-

Хойрдвар, эндр бичкдүд келән сулар медснәс [illegible] газетән [illegible] бичүлҗ [illegible] чана. Бичкдүд дунд болхла келән медхәр бәәх уйс [illegible] биш. Тегәд кемр өдр болһн хальмг газетән умшад бәәхлә келнә медрл бас ирдг бәәхнь лавта. Удл уга болхла хальмг келнд государственн статус өггдхмн. Мана [illegible] государственн статус авсна хөөн хальмг келиг хальмгуд биш нам [illegible] тер цагла хальмг келнә, хальмг келәр һардг газетин чиирнь улм өөдлх. Энүнә тускар бас мартхмн биш.

Тер хоорнд барт бичгдлһн цаарандан болҗана. Өдр ирвәс газетмүдт болн журналмудт бичгдлһнә цаг хасгдад бәәнә. Тегәд чигн «Хальмг үнн»газетд бичүлҗ авхан бичә мартти.

Мадн, журналистнр болхла, ирх җилд умшачнрла соньн материалмударн байрлулх санатавидн.

БЕМБИН В.

●Умшачин бичг

Кесг тоотан ген гиҗәнәвидн

Улан залата хальмг улс ке һольшг бәәдләр бәәҗ, «Күн ахта, девл захта» гидг үлгүр олзлҗ кезән-кезәнәс авн йовсмн. Энүнә тускар нань чигн кесг үлгүр келҗ болхмн, энүнә тускар дегтрмүдт умшҗ болхмн. Школ уга цагт медәтнрнь баһчудтан амн үгәр келәд, ю кехлә сән болдгинь, яахла му болдгинь цәәлһәд келҗ өгәд йовсмн. Терүгинь баһчуд оньган өгәд соңсад уха сурһмҗ авдг билә. Хальмг келн йир байн. Сурһмҗ болх кесг үгмүд бәәдг. Цаһан саната, хар саната, буйнта күн, килнц, му йор гиһәд бәәдг. Ода тиим үгмүд соңсхд берк. Эдн эдлврәс һарчана. Тиигхләг, деер келгдсәр, яахлаг сән болх, ю кехлә му болх гисн сурһмҗ уга болҗана.

Намаг бичкнд, «бичә тиим йовдл һарһ, килнц терчн» гиһәд эк-эцк хәрдг билә. Тер эк-эцкин келсн үг эс күцәхлә, ик ичр хату юмн. Тер юңгад гихлә эк-эцк үрндән бурхн гиһәд зааһад сурһчксн болдг. Бичкдүдт «хулха бичә ке, худл бичә кел, күү бичә мекл» гиһәд сурһмҗ өгдмн. Нег өрк-бүлд чигн бәәх әмтн хоорнд шишлң хәрлцән бәәдг. Энтн бас бийән бәрлһнә зокалшң юмн болҗана. Келхд, берәд улс халм эцкин өөр көл, толһа нүцкн бәәдго, халм эцкин орн деер суудго, халмин герин деед бийд һардго болн нань чигн үлгүр дала. Бас халм эк-эцкин, залуһин ахнр-эгчнриг нерәрнь дуудго. Халмнад келх зөвтә бәәсмн. Өдгә цагт эн мини келсн үгмүд хүврҗәд, хаяг нег соңсгдлг болад ирв. Миниһәр болхла, эн туст эк-эцкәс, медәтә улсас заавр, сурһмҗ мууһар өггдҗәнә. Көгшд келҗ эс медүлхлә баһчуд медшго. Тер төләд баһаснь авн цәәлһәд, бод гиһәд, уурлго келх кергтә. «Келн угад—белн уга» гидг үлгүр бәәдг бишиий. Заавриг эс күцәхлә килнц болдмн гиһәд, кен ахан күндлдмн, кен дүүһән эрклүлдмн гиһәд келәд бәәхләг, бичкдүд дасхмн болҗана.

30-ч җилмүдт хурлмудан хамхлад, гелңгүдән түүрмд суулһад, килнц болдмн биш гидг болла. Килнц болсинь эс болсинь меджәхшив. Болв кесг түрү-зүдү үзх юмн учрла. 1937—1938 җилмүдт хар гөрәр гем уга улсиг зарһ чигн угаһар түүрмд суулһад, хаһад, харһнаһад алад бәәв. 1943 җилд хальмгуд, немшнр, Крымин манһдмуд, нань чигн улс күчәр Сивр орулгдла. Киитн һазрт көрәд-көлдәд, уудг хот уга харһнад, дулан хувцн уга гемтәд олн әмтн цогцан теңд үлдәв.

Юунас чигн чик аш кеҗ, сурһмҗ авх кергтә. Өдгә цагт чигн кесг тоотнь шинәс үнлҗ хәләҗ, чик сурһмҗ авх кергтә гиҗ сангдна. Килнцәс яһҗ мөлтрхиг медәтнр медҗ хәәх зөвтә. Эс гиҗ өвкнрин герәслсн кесг тоотан ген гиҗ бәәнәвидн.

ДОРЖИН Михаил.

Элст балһсн.

●Закана проектин туск күүндвр

Кен фермер болхмб?

«Крестьянск (фермерск) эдл-ахун тускар» гидг Әрәсән Советск Федеративн Социалистическ Республикин Закана проект намаг йир икәр соньмсулв. Республикин селәнә эдл-ахуг сәәнәр меддгтән би эн төрәр икәр соньмсҗанав.

Кен болв чигн күн фермер болхар седхлә гер, хашахаацс тосххин төләд болн техник хулдҗ авхин төләд государств мөнг һарһҗ өгнә. Болв эн техникиг фермер альдас хулдҗ авхмб? Ода деерән техник олдх гиҗ келцхәнә. Кезә тернь олдхмб, кедү арслң тернь күрхмб? Эн сурврмудт эндр кен чигн хәрү өгчәхш. Терүг олзлхин төлә тосна-түләнә материал, запасн әңгс бас кергтә. Мана орн-нутгт эдн ода чигн зөвәр ховр.

Үлгүрнь, фермер әврәннь һазртан гер тосхчкг. Тиигләән хаалһ тосхх кергтә, электричеств, залһлда орулх кергтә. Сән хаалһ угаһар һарһсн эдл-уушан зөөҗ болшго, күүкд школд чигн күрч чадшго. Цуг эн төрмүдиг хаһлх кергтә.

Болв цугтаһаснь түрүлҗ материальн-техническ теткллһнә төр хаһлх кергтә. Эндр нәәмәдләчнр трактор сурна. Терүг альдас авхмб? Цаарандиь саалин үкрмүд сааҗ үс эд-бод кех оборудовань бас кергләгдх. Энүг чигн авч болхш. Кемр үсиг цаглань эс эд-бод кехлә эн төр күцц хаһлгдшго.

Буудя һарһлһна төр авад хәләй. Хураҗ авсн буудяһан хадһлх бичкн-бичкн элеватормуд кергтә. Кемр тиим элеватормуд эдл-ахусас хол биш эс тосххла урһц геедрхнь лавта. Тиим элеватормуд эндр чигн уга. Крестьянск эдл-ахус кергтәнь медгдҗәнә. Хайгдҗ одсн һазрмудт эндр йостаһар эздүд кергтә. Кемр цуг фермермүд дерлдҗ көдлхлә селәнә эдл-ахун эдл-ууш икәр һарһгдх.

Эндр әмтнә авъяс медх кергтә. Эндр көдлҗәх нәәмәдләчнр олсн мөнгән цугтнь хавтхдан дүрчкх арһ хәәнә. Тедн тер олсн мөнгнәсн цаарандиь эдл-аху делгрүлхин төләд үлдәх арһ хәәхш. Тиим көрң уга болхла фермерск, крестьянск эдл-аху цаарандиь делгрҗ чадшго. Кемр фермер экономическ сул болхла эн совхозд, колхозд яһҗ деҗ болхмб?

Хамгин түрүн болҗ кен фермер болхмб? Ода деерән хамгин арһта, әвтә-довтань фермер болҗ чадҗана. Кемр эн төр цаарандиь тиигҗ хаһлгдхла төрскнд дала олз тедн орулҗ өгшго. Мектә-тахта әмтн һазр авад эдлҗәһәд терүнәс цуг шимиинь шүүһәд авчкад хайчкхла, тер һазр цаарандиь үрәд кевтхнь лавта. Ода деерән мана эдл-ахусар нурһлҗ күүнә әмтн көдлҗәнә. Тиим мектә-тахта әмтн сәәнәр көдлдг онц крестьянмудт харш болхар седнә.

Кен чигн күүнә төләд школ, больниц, библиотек, магазин, социальн культурин бәәцин объектс кергтә. Тедниг крестьяниина төлә кен бүрдәхмб? Селәнә Совет, района йосна органмуд бүрдәх зөвтә гиҗ әмтн келнә. Ода деерән селәнә Советмүд эдл-ахун төрмүдиг хаһлҗ чадҗахш. Ямаран чигн төр хаһлхларн эдн совхозур эс гиҗ колхозур ирцхәнә. Эднә җалв өсхлә кергнь ясрх гиҗ урднь келдг билә. Ода эднә җалвинь немчкв тер бийнь кергнь ясрҗахш. Района Советмүдәр чигн көдлмш темдгтә кевәр ясрҗахш.

Миниһәр болхла фермер кергтә. Тер бийнь фермермүд мана орн-нутгиг чадмгар теткҗ чадшго.

И. ЛИТОВКИН,
Приютненск района «Володарский» совхозин директор.

Хальмг келәр һардг газетиг цуһар бичүлҗ авцхай!

Шин 1991 җилд «Хальмг үнн» газетиг эн өдрәс авн хулһн сарин 31 күртл бичүлҗ авч болхмн.

Бичгдлһнә үннь җилдән— 12 арслң 50 деншг, өрәл җилдән—6 арслң 25 деншг.

ШУНМҺА ХӘЛӘЦТӘ ТОСХАЧ

Хальмг АССР-ин Деед Советд суңһгдсн депутатнр өдгә цагт ю кеҗәнә? Суңһврин өмнк программдан олна төлә дала сән керг күцәх болҗ тедн темдглләә. Терүнәсн ода деерән юуһинь күцәчкв? Иим болн нань чигн сурврмудта бичгүд мана редакцур ирнә. Эврә итклән зүүлһсн суңһачнр депутатнрасн хәрү күләҗәхнь учрта. Юңгад гихлә, тедниг суңһхларн әмтнә җирһл невчкнәр болв чигн ясрх гиҗ эдн күләҗәсмн. Депутатнр ямаран санан-тоолврта бәәнә, ямаран керг эндр амр өгчәхш? Эй төр өмнән тәвәд, депутатнрла харһҗ күүндх күсл зүүввидн.

Хальмг АССР-ин Деед Советин депутат Игорь Батырович Шалхаковиг мадн шүүҗ авснь хара биш. Эн бийнь тосхач күн, әгл әмтнә кергләт-некврт сәәнәр меднә. Терүг хаһһахин төлә ю кедг болхв? Терүнә тускар 2-ч халхд умшти.

ЗУРГУДТ: И. Б. Шалхаков; депутат әврәннь суңһачнрлаһан күүндҗәх кемд.

Депутатнр суңһачнрлаһан харһв

Элстин олна-политическ центрт Хальмг АССР-ин Деед Советин депутатнр болн балһсна әмтн одахн олар цуглрв. Депутатнр суңһачнрла харһлһнд нерәдгдсн харһлтыг Хальмг АССР-ин Деед Советин Ахлач В. М. Басанов секв. Деед Советин күцәҗәх үүлдврин тускар эн цуглрсн әмтнд келҗ өгв. Терүнә хөөн харһлтд орлцсн Хальмг АССР-ин Деед Советин депутатнрт сурврмуд өггдв. Хальмг АССР-ин Деед Советд экологин болн йиртмҗин көрнгүдиг тустаһар олзлһна төрмүдәр дангин үүлддг комиссин ахлач Г. М. Борликовд суңһачнр хамгин икәр сурврмудан өгснь учрта болв, юңгад гихлә, мана һазр экологическ аюлын зон болҗ одсн бәәнә. Тегәд иргчдән болх сессь деер экологин төр хәләгдхмн. Суңһачнрин неквртә кесг сурврмудт депутат тодрха хәрү өгв, кесгтнь шинҗлҗ медҗ авсна хөөн хәрү өгх болв.

Хальмг АССР-ин Деед Советд законодательствин болн законностин төрмүдәр үүлддг комиссин ахлач В. С. Сергеев, улсин эрдм-сурһулян, наукар, соймг делгрүлһәр үүлддг комиссин ахлач А. Н. Кookуева, күүкд улсин, өрк-бүлин кергәр, экнр болн бичкдүд харһһар үүлддг комиссин ахлач Б. И. Янкинова харһлтд орлцсн әмтнә сурврмудт хәрү өгв.

Харһлтын ашиг Хальмг АССР-ин Деед Советин Ахлач В. М. Басанов диглв.

Депутатнрин клуб эн харһлт деер бүрдәгдв. Терүнә советин хаиь СССР-ин болн РСФСР-ин улсин неҗәд депутат, Хальмг АССР-ин Деед Советин тавн депутат болн Элст балһсна Советин дөрвн депутат орлцхин тускар депутатнр шиидв.

Депутатнрин клуб сар болһн сул мигмр әдр сүүрән кехмн, гиҗ депутатнр темдглв.

САККАН Ал.

«Хальмг үннә» счетын тойгнь—700608

1991 җилд «Хальмг үнн» газетиг бичүлҗ авлһна үн өөдлв. Тегәд редакцин журналистнрин селвәрәр республикд газетин иньгүдин клубмуд бүрдәгдҗәнә. Клубмуд бүрдәгдсн колхозмудын, совхозмудын һардачнр төрски келәр һардг газетиг тархалһнд нилчән күргсн деерән, эдл-ахусин күч-көлсч коллективсин Советин шиидврәр мөнгәрн дөң болхар үгән өгсн бәәнә.

Төрски келәр һардг газетиг дөңнхәр седҗәх әмтн, республикин эдл-ахусин һардачнр болн промышленн предприятьмудин, организацсин, тосхлтын болн көлгн-күчнә, кооперативсин күч-көлснә коллективсин Советмүд мөңгнә тәвцән «Хальмг үнн» редакцин расчетн иим 700608 счетар СССР-ин Промстройбанкин Хальмг республиканск залтд илгәҗ чадҗана.

Газетин редакц эдл-ахусин күч-көлсч коллективсин тускар, предприятьмудин кеҗ һарһдг продукцинг зарлҗ тархалһна тускар материалмуд бәрлхин бооца кеҗ чадхмн.

ТУУЖҖЛГЧ НЕРНЬ ШИНЭС ЗҮҮЛЬГДВ

Кедн улсин политикин ленинск приицципиг эвдснэс келтэ хальмг улс ик гидг зовлң үзв—1943 жилин бар сарин чилгчэр хальмгудыг суверенн автономин зөвэснь хаhцулад Сивр оруулж нүүлhсмн. Эркшлhнэ күчэр тедниг нүүлhснэ хөөн, бээршлж, эдлж йовсн кесг hазрмудын, селэдин нерд сольгдж одсмн.

Киитн таньлго hазрт ямаран күнд-күчр, түрү-зүдү үзв чиги, зовлң эдлв чиги, ик бичкн уга цугтан— үнид үкл уга, ирглэн эврэ төрски — эвк-эцкирин hазртан ирхин тедж санж, уха зүүж йовла .Тиим, дангиндэн сангиднь йовлг ухан-тоолвр эмтнэ седклд hар урhаж йовла. Ацтнь тер санан партин тууҗлгч XX съездин нилчэр жирhлд тохрв. Сталинэ эрк шиллhар нүүлhсн цуг улс эврэ төрски hазрур ирж, танhчан шинэс бүрдэж. Амулң жирhдг болвчн, өвк-эцкирин бээрлж йовсн болн итклин цаасд бичгдсн төрсн hазрин нерд урдк кевэрн эс дуудулгддг учр, көгшдүдин, дорас өсж йовх баhчудын седкл зовваhад, үүмүлэд зовлцта цаhад. Эн йовдлыг чиклхин төлэ кесг бичгүд, эрлhс hардачнрин нерн деер илгэгддг билэ, болв тер цагт эн төр хэлэгддго даргдж бээсмн.

Ондаруллhна болн демократизацин йовц мана орн-нутгт нилчэн күргэд деер заагдсн төрмүд чикэр, эмтн күлэсэр хаhлгддг болв. Үлгүрнь, шидр мана Хальмг АССР-ин Деед Совет, 1990 жилин хоха сарин 16-д Балковский поселкд урднь тууҗлан зүүж йовсн Баh Чонс гидг нерань болн Целинн районa улсин депутатнрин Балковск селэнэ Советд Баh Чонса селэнэ Совет гидг нерань хэрү өгхин тускар тогтавр батлж авсмн.

Эн өдр иргчдэн ирх, урднь зүүж йовсн нерэн эрк биш чиклж хэрү зүүж дуудулхвидн гиж иигтэhэр тоолж йовсн эмтнэ санан болн күцлнь ода күцв. Тер өдриг өдгэ цагур өөрдхүлжэсн эмтнэ нердиг дэкнэс ода темдглж, эмтнэ уханд сергэж, тодлулх санатав: С. К. Кекеев, А. М. Каджиев, Ц. Бадмаев, Н. Б. Бовзаев, К. М. Лиджиев болн наань чиги. Эдн эврэ өвкэрин hазртан ирн, урдк тууҗлач зүүж йовсн нерань хэрү авхин гиж ик көдлмш кесмн. 1968 жил Хальмг танhчин hардачнрт бичсн нег бичгин учрутхнь эн:

Мадн, Целинн районa Балковск селэнэ бээрн эмтн, иим төр хаhлхднь таднас зөвшэрлжэнэвидн.

Мадн «Балковский» совхозд бээрлэд көдлжэх эмтн, юн учр деерэс мана селэг «Балковский» гиж нерэлжэхмб, эннь тууҗла ирлцжэхш.

Тууҗар эн бээрн hазрт Баh Чонса аамг бээрлж йовсмн. Баh Чонс — кезэнэ бүүрлсн, тууҗд XI зун жилд темдглгдсн аамгин нерн.

Баh Чонса аамг цуг Әрәсэhэн харсгч дээнд шунмhаhар орлцсмн. Төрскэн харсгч 1812 жилэ дээнд, баh чонсахн эклснэсн авн чилтлнь орлцла. Эн дээнд орлцад Парижд күрсн Дорчхинов Башкирин нерн Әрэсэн тууҗд дангиндэн мөнкрж.

1930 жил энд ээрмин командир О. И. Городовиковин селвэрэр, нерэрн туурсн, мөрд өсклhнэ колхоз бүрдэгдлэ. Колхозд О. И. Городовиковин нерн зүүгдлэ.

О. И. Городовиков эн колхозур дару-даруhь ирж, эврэ селвгэрн болн ил кергүдэрн элнд дөңгэн күргдг билэ. Ачтусан күргсндн, 1935 жил колхоз генералд хальмгин кезэнэ вэвэсэр тавта шар-кер ажрh белглж өглэ.

Колхоз жил болhн Улан Цергт зүүhад мөрд йовулдг билэ. 1941 жил, дээнэ эклцэр 2500 мөрд Цергт йовулгдсмн.

Тегэд мадна сурхмдн эн. О. И. Городовиковин 90-гч жилин өөнлэ ирлцулэд:

«Балковский» селэг Баh Чонс гиж нерэдхмн.

«Балковский» совхозиг генерал Ока Иванович Городовиковин нертэ совхоз гиж нерэлхмн.

Мөрд өсклhиг дэкнэс ясулад, урднь туурж йовсн нерэн сергэhэд, ода деерэн совхозд мөрнэ ферм бүрдэhэд, иргчдэн энүнд мөр өсклhнэ совхоз тохрахла сэн болх билэ.

Тиигж нерэдлhн дорас өсж йовх баhчудт кергтэ. Эдн көгшдүдин ончта йовдлас үлгүр авх болн тууҗан медх зөвтэ.

Тер цагт тэвгдсн эркн төр болн бичсн эн эрлh, шинкн өдгэ цагт күцэгдж йовна. Хальмг АССР-ин Деед Советин эн туст батлгдсн тогтавр умшсн, соңссн, күлэжэсн баh чонсахн байрлад, нег негэн умсэд йөрэhэд бээв. Нерэн йөрэлhх, байран темдглх өдр заahад белдвр кев. Эн өдрнь дарунь гилтэ ирв.

Темдглсн цагла Элст деер бээсн баh чонсахн деги хурад автобусар hарч йовцхав, болв автобус сананас йир удан йовсн болж медгдв. Тер хоорнд үг-күүцлэн болад йовв.

— Та таньдг күүнэ бээдлтэт, теднэхнэвч гиж нег-негнэсн сурж, эдн кесг төрлэн шинкн ода таньж медв.

Зэрмснь күүкдэн төрски эврэ hазрлаhан таньлдулхар, үзүлхэр дахулж йовснь медгдв. Теднэ негнь Кекеев Дмитрий Сараңгович. Автобус эрг деерэс Баh Чонсур буулhнла, өвкиринь болн төрсн hазран үзчкэд энүнэ зүркнь бульглад тесж чадад, автобусин терз hатцас таньгдсн, бичкидк цагтан наадж йовсн ормсиг өөрэн йовх күүкндэн зааж дэлhж байран хувалцв.

Селэнүр ирн гихлэ, Баh-Чонсахн хальмг ишкэ гермүд бэрэд, махан чанад нэр эклхинь күлэжэснь үзгдв.

Удл уга цуhар хурв. Баh Чонса селэнэ Советин ахлач К. Д. Сангаджиев хурсн бээрн эмтиг бүлэнэр йөрэhэд, яhж эн тууҗд орх өдриг күлэснэ болн энүнд кен тусан күргснэ тускар ахрар келэд, иргчдэн иим йовдл баhчуд сурhлhнд тусан күргхнь лавта гиж келэд, байрин нэриг секв. Дарунь Хальмг АССР-ин Деед Советин Президиумин нерн деерэс энүнэ гешүн, улсин депутат Г. М. Борликов баh чонсахниг тиим байрта йовдлла йөрэв. Олн гражданмудын санан-седклинь учрт авад Балковск поселкд болн селэнэ Советд урднь тууҗлан зүүж йовсн Баh Чонс гидг нернь хэрү өггджэснэ туск Хальмг АССР-ин Деед Советин тогтаврла таньлдулад, энүг селэнэ Советин ахлачд бэрүлв.

Энүнэ хөөн дундын школын багш Н. Ц. Хараева Баh Чонс селэнэ тууж эмтнд ахрар келж өгв.

— Баh Чонса аамгин тууж кезэн-кезэнэс нааран эклцэн авна. Бүүрлхлэрн эдн аамг үт тоодан 470 хальмг ишкэ герт бээhэд, Өми, Дуңд, Ар Нур ,Овата, Ялмата, Бурhста, Боташкин нур, Көк хулг, Кеткулэ hазрмудар бээрлдг бээж. Эн hазрмуд урдын Тундутов нойна бээж, Манцын улуст орж йовсмн.

Советин йосн Манцын улуст 1920-гч жилд бүрдэглж. 1920 жилин така сард болсн Цуг Хальмгин Советмүдин негдгч оъездт Манцын улусас 53 күн орлцсмн. Тедн дунд 9 күнь Баh Чонсас: С. Семенов, Д. Картаев, М. Дорджиев, Д. Лиджиев, Э. Шалхаков, Т. Михайлов, Т. Оджиев, Д. Очиров, М. Намруев. Аамгин Советин түрүн ахлачд Д. Картаев, аамгин Советин гешүдтнь Я. Надиев болн С. Кекеев суңhгдсмн.

1921 жилэ така сарин 15-д Баh Чонса аамг 92 мөртэ, 25 темэтэ, 300 hар бухта, 21 андсхта, 21 маажурта бээж. Эдн эдл-ахун артель бүрдэhэд 1930 жил күртл көдлж. Хөөнь эн артелин ул деер Баh Чонсад мөрд өсклhнэ О. И. Городовиковин нертэ түрүн колхоз тогтагдсмн. Түрүн колхозин ахлачнь Н. Б. Бовзаев көдлж йовсмн.

Көгшдүд санад келсэр, мөрд өсклhэрн 1936 жил нерэрн туурад, улус дундан колхоз байнд тоолгдж йовла. Тиигхд эн колхозиг Кекеев Сарң Кекеевич толhалж йовла. 1937 жил колхоз аду өсклhэрн шангин зураhан 100.4 процентд, 1938 жилд—100.6 процентд күцэсмн. Энүндвь эврэ тэвцэн орулсн адучнр Овзаев Сарл Мудаевич, Басангов Бюрч Басангович, хөөчнрэс — Элнстеев Джаку Макашевич нерэн туурулсмн.

Коммунистическ болн комсомольск ячейкс эн аамгт 1924—1925 жилмүдт бүрдэгдсмн. Түрүн коммунистнрнь С. Кекеев, Х. Эрендженов, К. Менкеев бээж. Түрүн партийн ячейкин сеглэтрт С. Кекеев суңhгдсн билэ. Эн аамгт комсомольск ячейк тогтахла түрүн болж энүнэ зерглэнд орснь: Б. Бадмаев, А. Каджиев, Ц. Калыкова, С. Дорджиева. Эдниг А. Каджиев толhалдг билэ.

Эн колхозд өсклг мөрд эврэ таңhчдан болн орн-нутгтан нерэрн туурад, нергт кергглдлг билэ. Мөрдэн хулдад колхоз 1937 жил хойр машитэ болв. 1940 жил Баh Чонса мөрд Москвад ВДНХ-д болсн мөрнэ hээхүлд болн урлданд орлцад, hурвн түрүн орм эзлсмн. Тер төлэднь мөрнэ фермин залач Ц. С. Селеев «Күндллhнэ Темдг» орденэр, О. И. Городовиковин нертэ колхозин ахлач С. К. Кекеев ВДНХ-н медаляр ачлгдсмн.

1937 жилд О. И. Городовиковин нертэ колхоз Централльн улуст ордг билэ. 1938 жил Хальмг АССР-ин ЦИК-ин шиндврэр Централльн район уга кегдлэ, түүнэ ормд шин Троицк улус бүрдэгдлэ. Иигхлэн Баh Чонс селэнд бээх О. И. Городовиковин нертэ селэн орсмн.

1940 жилмүдин эклцэр эн колхозин эмтн сээнэр жирhдг болв. Түрү-зүдү бээдгнь мартгдв.

Болв дэк эклсн цагла, 1943 жил О. И. Городовиковин нертэ колхоз уга кегдлэ болн Баh Чонса селэнэ Советин нерд уга кегдэд мартулгдла. Зуг хальмгуд Сивэрэс ирснэ хөөн, Баh Чонса hазрт «Балковский» гидг нертэ совхоз бүрдэгдсмн.

Төрскэн харсгч Алдр дээнд Баh Чонса 203 күн орлдад амнэсн хаhцсмн. Баh Чонса кесг эмтн зөргтэhэр хортнла ноолдсни төлэдэн орденмүдэр болн медальмудар ачлгдсмн. Тедн дунд Халхин hол нуурин көвэд болсн дээлллдэнд орлцсн «Улан Туг» орден зүүhэч М. М. Калыков, «Улан Одн» орден зүүhэч Б. У. Укурчиев. Югославин hазрт немшин бэрэнэс hарч зулад партизан болад цергдсн, нер туурсн җаңhрч К. М. Лиджиев.

Хөөнь кесгнь эврэ төрски hазртан ирэд тоомсртаhар көдлв, Баh-Чонс нерэн өөдлүлхэр зүткцхэв, гиж ахр тууҗиг школын багш төгсэв.

Цаарандиь КПСС-ин Целинн райкомин негдгч сеглэтр В. А. Хабуновд үг өггдв.

«Җаңhрин» 550-ч жилин өөнлэ сойлан, тууҗан сээнэр медхэр мадн зүткләвидн. Иим цагла ,тана селэн урдк нерэн хэрү зүүснлэ тадниг халучар, седклэсн йөрэжэнэв, — гиж В. А. Хабунов келв.

— Ахнр-дүүнр, мадниг Сиврүр туулhхд бүркг өдр билэ. Тер өдр Баh Чонс нернь тасрад, дуудулгддган уурла,—гиж эн hазрт төрж hарсн, ода КГУ-н профессор, Хальмг АССР-ин О. И. Городовиковин нертэ мөрэн лауреат А. Ш. Кичиков үгэн эклв. Тер сууж одсн нарн эндр мандлв. Бөкж одсн зул хэрү падрв. Көкин Сарңгин, Кажин Арашан болн Бадмин Цернэ селвэр эндр күцв. Болв Баh Чонст хэлэвр уга хуучн бумбс бээнэ. Тедниг ардиь орж хэлэhад, олна кергт чикэр, тустаhар олзлх кергтэ. Теднэ негнь hоожурт бээсн школ.

Хальмг мөрд, хө, үкр өсклhэрн туурсн нерэн хэрү авхмн,—гиж эн үгэн төгсэв.

СССР-ин АН-э филиалын КИОН-э директор, филологическ номин доктор Т. Ц. Биткеев төрсн hазриннь нээрт орлцад,

Зүүсн нернтн өлзэтэ болтха
Булгин усн кевтэ,
Җирhлтн буслад бээж
йовтха гиж йөрэв.

Байрин нээрт орлцсн Элстин шовуна фабрикин директор В. Н. Жолобов селэнэ көдлмшчнриг авсн нернлэнь йөрэв. Урднь эн күн «Балковский» совхозиг толhалж йовла.

Көгшдүдин болн ачта амрлhнд бээх дээнэ, күч-көлснэ ветеранмудын нерн деерэс Бюрчиев Петр Дорджиевич йөрэл келв.

Дэркин гегэн сэкүсн,
Дэкж мандан залрж,
Урд олн төрлин үй,
Йөрэлин күчэр бүтсн
учрх бий.
Күмн бий олх цагт,
Уургин экэр салсн
Өвкнрин өгсн
Баh Чонс өлзэтэ нерань
өргжж.
Бумбин орнань булд,
Батта бууран олсн,
Манцын кецин аhуд,

Көкрсн көк теегтн
Урhмлта болж,
Көк теңгр чилгр бээж,
Күүкд-көвүд өсж,
Кишг буйнтн делгрж,
Кис мөрнь киилж,
Орчлңгин төвкнүн эрж
Олн байн болж йовцхатн!
Хар усн деер,
Өрм үнhаhад келдг
Хальмг келэн өргжүлий!

Эн йөрэлд багтад бас цөөкн үгэн күч-көлснэ ветеранмуд М. С. Бадмаев, С. Л. Лиджиев, Б. Б. Сагаев келцхэв.

Баhчудын нерн деерэс совхозин тракторист Б. Ц. Манджиев йөрэhэд, бичсн шүлгэн умшв.

Мана Баh Чонс хотн,
Энкр теегт дуңгэнэ.
Хотн дундиь хэлэхлэ,
Сээхн гермүд үзгднэ.
Баh Чонс хотн гихлэ,
Тавн зун баатр өрк билэ,
Баh Чонс нерэн дуудулад
бээв.
Баахн, бичкн Көкин
Сарңгнь,
Баh Чонс дундан күндтэ
билэ.
Һооhар урhсн сад
гидгнь,
Һоожурин hолднь
дуңгэдг билэ.
Һо-hольшг Көкин Сарң,
Городовиков колхозан
өскэд босхад бээв.
Күнкнүлэд цоксн
барабана айстнь,
Колхозин шарданиь
тавшдг билэ.
Һурвн эргц болхлаг гинэ,
Городовиковин Шарданиь
hардг билэ.
Төгрг хар махлата
Көкин Сарңгнь
Төгэлцдиь дайлдг билэ.
Москвадиь ачлсн алтн
орден гидгнь
Мана Сарңгин өрчднь
гилвкэд бээнэ.

киг школд техничк болж көдлдг Л. Л. Николаева шүүж авсндан икэр байрлв.

Эн совхозд малын ах эмч болж удзнд көдлж йовсн, ода районa малын ах эмчэр көдлжэх И. С. Перекрестовас нэр төгсж йовхла, би нээрин тускар ю санжахинь сурув.

— Мартгдсн нерэн эндр өдр иигж хэрү авад мөңкрүлсн йовдл йир сэн гиж санжанав. Эн нэр болн байр кесгтэн тодлгдх. Дорас өсж-босж йовх баhчудт сурhмж болх. Эн кевэр цуг эндү йовдлмуд чикртхэ. Һундл төрхд, эн өдриг кесг эмтн үзж чадсн уга. Болв тер эмтнэ, номтнрин нилчэр үнн аштнь диилв, — гиж эн келв.

Баh-чонсахн эн кергт ик тэвцэн орулсн эмтэн мартлго, теднэ үкэрт одж мөргцхэв. Элстэс гелнгиг авч ирэд, hазр-усан болн өвк-эцк-

...вмиск принципиг эвдсәс келта хальмг улс иҗ гидг зовлң үзв — 1943 жилин бар сарин чилгчәр хальмгудыг суверенн автономи зовасиь хаһцулад Сивр оруҗ нүүлһәмн. Эркшлһнә күчәр тедниг нүүлһсн хөөн, бәәршлҗ, эдлҗ йовсн кесг һазрмудын, селәдин нерд сольгдҗ одсмн.

Кинтн таньдго һазрт ямаран күнд-күчр, түрү-зүдү үзв чигн, зовлң эдлв чигн, ик бичкн уга цугтан — үннд үкл уга, иргчдән эврә төрски — аав-ээҗнрин һазртан ирвхиһән гиҗ санҗ, уха зүүҗ йовла. Тиим, дангиндан санандань йовдг ухан-тоолвр әмтнә седкләд нәр урһаҗ йовла. Аштнь тер санан партин туужлгч XX съездин нилчәр жирһлд тохрв. Сталинә әрк ширәлһәр нүүлһсн цуг улс эврә төрски һазрур ирҗ, таңһчан шинәс бүрдәҗ. Амулң жирһлг болвчн, өвк-эцкнрин бәәр-

Эн дәәнд орлцад Парижд күрсн Дорчхинов Башкирин нерн Әрәсән тууҗд дангиндан мөңкрҗ.

1930 жилд эн дәәрмин командир О. И. Городовиковин седвәрәр, нерәрн туурсн, мөрд өсклһнә колхоз бүрдәгдлә. Колхозд О. И. Городовиковин нерн зүүгдлә.

О. И. Городовиков эн колхозур дару-дарунь ирҗ, эврә селвгәрн болн ик кергүдәрн эднд дөңгән күргдг билә. Ачтусан күргсндәнь, 1935 жил колхоз генералд хальмгин кезәңк авъясар тавта шар-кер әҗрһ белглҗ өглә.

Колхоз жил болһн Улан Цергт зүүһәд мөрд йовулдг билә. 1941 жил, дәәнә эклцәр 2500 мөрд Цергт йовулгдсмн.

Тегәд мадна сурхмлн эн, О. И. Городовиковин 90-гч жилин өөнлә ирлцүләд: «Балковский» селаг Баһ Чонс гиҗ нерәдхмн.

Деед Советин Президиумин нери деерәс эңүнә гешүн, улсин депутат Г. М. Борликов баһ чонсахниг тиим байрта йовдлла йөрәв. Олн граждамудын санан-седклинь учрт авад Балковск поселкд болн селәнә Советд урднь тууҗдан зүүҗ йовсн Баһ Чонс гидг нерпь хәрү өггдҗәснә туск Хальмг АССР-ин Деед Советин тогтаврла таньлдулад, эңүг селәнә Советин ахлачд бәрүлв.

Эңүнә хөөн дундын школын багш Н. Ц. Хараева Баһ Чонс селәнә тууҗ әмтнд ахрар келҗ өгв.

— Баһ Чонса әәмгин тууҗ кезән-кезәнәс наарап эклцәи авна. Бүүрлхләрн эдн әәмгүт тоодан 470 хальмг ишкә герт бәәһәд, Өмн, Дунд, Ар Нур, Овата, Ялмата, Бурһста, Боташкин нур, Көк хулн, Кеткүдә һазрмудар бәәрлдг бәәҗ. Эн һазрмуд урднь Тун-

...лдәнд орлцад, һурвн түрүн орм эзлсмн. Тер тәләднь мөрна фермин залач Ц. С. Селеев «Күндллһнә Темдг» орденәр, О. И. Городовиковин нертә колхозин ахлач С. К. Кекеев ВДНХ-и медаляр ачлгдсмн.

1937 жилд О. И. Городовиковин нертә колхоз Центральн улуст ордг билә. 1938 жил Хальмг АССР-ин ЦИК-ин шиидврәр Центральн район уга кегдлә, түүнә ормд шин Троицк улус бүрдәгдлә. Нигләд Баһ Чонс селәнд бәәх О. И. Городовиковин нертә селән орсмн.

1940 жилмүдин эклцәр эн колхозин әмтн сәәнәр жирһдг болв. Түрү-зүдү бәәдлгнь мартгдв.

Болв дәән эклсн цагла, 1943 жил О. И. Городовиковин нертә колхоз уга кегдлә болн Баһ Чонса селәнә Советин

Жирһлтн буслад бәәҗ йовтха гиҗ йөрәв.

Байрин наарт орлцсн Элстин шовуна фабрикин директор В. Н. Жолобов селәнә көдлмшчнриг авсн нерилнь йөрәв. Урднь эн күн «Балковский» совхозиг толһалҗ йовла.

Көгшдүдин болн ачта амрлһнд бәәх дәәнә, күч-көлснә ветеранмудын нерн деерәс Бюрчиев Петр Дорджиевич йөрәл келв.

Дәркин гегән сәкүсн,
Дәкҗ мандан залрҗ,
Урд олн төрлин үй,
Нөрәнн күчәр бүтсн
учрх бий.
Күмн бий олх цагт,
Уургән экәр салсн
Өвкнрин өгсн
Баһ Чонс өлзәтә нернь
өргжж,
Бумбин орнаннь булд,
Батта бүүрән олсн,
Маңһин кецин аһуд,
Көкрсн көк теегтн
Урһмлта болҗ,
Көк теңгр чилгр бәәҗ,
Күүкд-көвүд өсҗ,
Кишг буйнтн делгрҗ,
Кис мөрнь киилҗ,
Орчлңгин төвкнүн әрҗ
Олн байн болҗ йовцхатн!
Хар усн деер,
Өрм уңһаһад келдг
Хальмг келәв өргжүлий!

Эн йөрәлд багтад бас цөөкн үгән күч-көлснә ветеранмуд М. С. Бадмаев, С. Л. Лиджиев, Б. Б. Сагаев келцхәв.

Баһчудын нерн деерәс совхозин тракторист Б. Ц. Манджиев йөрәһәд, бичсн шүлгән умшв.

Мана Баһ Чонс хотн,
Энкр теегт дүңгәнә.
Хотн дунднь халахла,
Сәәхн гермүд үзгднә.
Баһ Чонс хотн гихлә,
Тавн зун баатр өрк билә,
Чөдр дөрвн барг баатр
«Жаңһр» дуунд орла.
Советск йосн тогтсн цагт,
Күңкән Алтн Чееҗ мет,
Алдр Ленинә бичсн
зураһар
Мана колхоз бүрдәлә.

Наарт ирҗ орлцсн улсиг бәәрн школын эврә дурар үүлдг «Шавдл» нертә болн бичкдүдин «Герл» гидг фольклорн ансамбльмуд дубинһәр соньмсулв. Эдн «Бумбин орна частр», «Аакин күүкн Котуш», «Сиврин туск дун» болн Баһ Чонса Шаакун Хөгдә гидг күүнә тускар һарһсн ду дуулҗ өгв. Элстд бәәх Санжин Адучин Хөөч кезәңк мартгдҗ йовх Көкин Саригин туск ду элгн-садндиь болн таньҗ, үзҗ йовсн әмтнд дуулҗ өгв.

Багар-багар бәрсн гермүд
гидгнь,
Баһ Чонс нерән дуудулад
бәәв.
Баахн, бичкн Көкин
Саригнь,
Баһ Чонс дундан күндтә
билә.
Һооһар урһсн сад
гидгнь,
Һоожурин һолднь
дүңгәдг билә.
Һо-һольшг Көкин Сари,
Городовиков колхозан
өскәд босхад бәәв.
Күнкнүләд цокси
барабана айстнь,
Колхозин шардань
тавшдг билә.
Һурвн эргц болхлаг гинә,
Городовиковин Шарданъ
һардг билә.
Төгрг хар махлата
Көкин Саригнь
Тогалиднь дайлдг билә.
Москваднь ачлсн алтн
орден гидгнь
Мана Саригин өрчднь
гилвкәд бәәнә.

Тиигҗ дуулсндинь элгн-саднь хаилтан өргәд, һаринь чаңһур атхҗ байрлсан медүлв.

Байрин наарт ирсн әмтн футбол, мөрнә урлда, бөкнрин бәрлдәг халәв, лотерейд болн гирь өрглһнд орлцв. Гирь өрглһнд Элстәс ирсн гиич Н. Нюдлеев шүүһәд мөңгнә мөрә авв. Бөк бәрлдәнд участкин услач А. Н. Кукаев түрүн орм эзләд мөңгәр мөралгдв.

Лотерейд 1-ч тойгта Троицк селәнә дундын школын 6-ч классин сурһульч Инджиев Арслан күнд мотоцикл шүүҗ авч. Эн көвүн эн өдриг сәәнәр тодлх. Өңгтә телевизориг селәнә 1-ч тойгта фермин хөөчин нөкд Н. Б. Цереновин баахн өрк-бүл шүүҗ авад, байртаһар харцхав. Гер кееркүлдг моди стенкиг школд техничк болҗ көдлдг Л. Л. Николаева шүүҗ авсидан икәр байрлв.

Эн совхозд малын ах эмч болҗ удаңд көдлҗ йовсн, ода района малын ах эмчәр көдлҗәх И. С. Перекрестовас нәр төгсҗ йовхла, би нәәрин тускар ю санҗахинь сурув.

— Мартгдсн нерән эдр өдр иигҗ хәрү авад мөңкрүлсн йовдл йир сән гиҗ санҗанав. Эн нәр болн байр кесгтән тодлгдх. Дорас өсҗ, босҗ йовх баһчудт сурһмҗ болх. Эн кевәр цуг эндү йовдлмуд чикртхә. Һундл төрхд, эн өдриг кесг әмтн үзҗ чадсн уга. Болв тер әмтнә, номтнрин нилчәр үин аштнь диилв, — гиҗ эн келв.

Баһ-чонсахн эн кергт ик тәвцән орулсн әмтән мартлго, тедн үкәрт олҗ мөргцхәв. Элстәс гелңгиг авч ирәд, һазр-усан болн өвк-эцкнр уҗ йовсн булган тәкцхәв. Эңүнд кесг бәәрн көгшн өвгд, эмгд хурад кезәңк авъясан тодлв. Теднә нерн деерәс Дорҗин Бәәвә Баһ Чонс гидг нерән авсна болн Баһ Чонса булган тәкснә тускар йөрәл келәд, цугтаднь амулң жирһл дурдв. Эн кезәңк авъяс күцәлһнд шунмһаһар автолавкин жолач В. С. Скирдин болн Баһ Чонса совхозин директор Д. Х. Кекеев орлцв. Эннь сән темдг гиҗ келх кергтә.

Тер кевәр Баһ Чонсахн сергмҗтаһар, әмтнд хөөткдән сангддгар нәәрән давулв.

САНҖИН Сергей,
мана корр.

ЗУРГУДТ: байр болҗах кем.

Р. Астахован цокси зургуд.

СОВЕТСК СОЮЗАР

●Оньган өгтн: нүүрлгч дамшлт

ЗАВОД ХУЛДҖ АВВ

СЕЛӘНӘ тосхлтсин төлә полимерн материалмуд һарһдг подмосковн «Стройполимер» гидг заводын коллектив эврәнь предприятян государствас хулдҗ авад, терүнә эзн болв. Государственн предприятьмудиг эздүдин һарт өглһнә ода деерән һанцхн эн йовдл үдл уга делгүдән болх. Ода деерән болхла, энд-тенд хол һазрмудт НЭП-ин цагәс авн мана үзәд уга зөөрин шин эв-арһ үүдәд бәәнә.

Эврә зөөр эс болҗах предприятиг олзта-тустаһар олзлхд, эврә зөөр эс болҗах һазр деер олзта-тустаһар эдл-аху бархд зәвәр күнд болдгинь экономическ хәрлцәнә ода бәәх систем иткүлә. Күүнә эврә биинь зөөр гиҗ һарһлһна зәв-йосиг улынь ирлцүгү закан тогтав. Терүг батлҗ авснә хөөн кесг экономистнр, эдл-ахун һардачнр олн зүсн предприятьмудт эднә зөөрин негнегнаси онцрсн эв-арһ үүдәхәр ик гидгәр шунцхав. Зүг тиим зура хәхәс биш цаарандан тер кергинь күцсн уга «Стройполимер» заводт США-и дамшлт эзлх болҗ шиидв тенд үүдәгдсн онц улсин зөөрин эв-арһ ода Польшд, Венгрт, наань чигн орн-нутгудт икәр олзлгдҗана.

— Тер эв-арһин учр-утхнь ним: банкас өгйә мөңг авад, бәәрн финансов органмудын элчнрин һарджах мергҗлтә комиссь урдаснь хәләһәд үн тәвчксн предприятиг хулдҗ авна, — гиҗ заводын директор Б. Махаринов келв. — Өгйәлҗ авсн мөңгиәнь ормд нь, хойр шаху жил хооран, Бутовск комбинатла хамдан нәәмәдллһәр эклҗ көдлсн дундын олз-орута предприять. Сәәнәр дасҗ медҗ авад уга нәәмәдллһнә эв-арһар коллектив эклҗ көдлв, тер яһад банкд предприятин акцс үлдәнә, терүгән дәкәд кесг жилин туршарт авсн оруһарн хулдҗ авна. 14,3 сай арслнд һарһсн акцс — предприятин һоллгч сангин үнинь ним — жил болһн зәвәр ору өгхмн. Эн орухас банкд өрән процентәр өгхмн. Наадк мөңгнь предприятиг хулдҗ авхин төлә һархмн. Акцс болхла дусәд банкас көдлмшч болһнд өггдхмн. Авсн олз-орун зәвәр ик хувьнь эврә зөөр болад, күн болһна жалвла ирлцүлҗ хуварлгдхмн.

Предприятиг хулдҗ авхин төлә урдаснь экономическ халхар белдвр кегдлә. «Стройполимер» завод — коллективн подрядар эклҗ көдлсн, хөөн гихлә, үүлдврән биинь медҗ күцәхәр, күн производствин средствсәс салу бәәдгиг диилҗ һархар седв. Тиигхд, хойр жил хооран, зәвәр ик олз-ору авх арһ предприятьд учрв. Тер авсн олз-оруһан коллективн биинь дурарн олзлв: әмтн бәәдг гермүд тосхв, производствән өргҗүлв, ясад шинрүлв.

Заводан государствас хулдҗ авснас авн терүнә күч-көлсчнрт өөдән һарцтаһар көдлхинь улм урмдта болҗана. Коллективин член жалван авсн деерән, акцсас зәвәр немр мөңг авн гиҗәнә. Эндәс һарад талдан көдлмшт орхларн, эн күн эврәнь акцсан мөңгәр сольҗ авч чаджана. Пенсьт һарчкад акцсан хулдад, 30—50 миңһн арслң авч чаджана.

Көдлмшчнр предприятин эзн болҗ чадхий? — гисн сурвр зөвтәһәр һарна. Экономическ закад эс медлһн болн эврә зөөр бәрлһн гисн — тал-талдан, сәрүд йовдлмуд. Тегәд күч-көлсчнрин хург деер иигҗ шиидв: көдлмшч болһн экономическ төрмүдән шүүвр эс өгтлән акционер болҗ чадшго. Цуг көдләчнрт экономическ медрл өгхин төлә курс, экономическ ликбез бүрдәгдв. Наадк коллективслә әдл «Стройполимерт» күч-көлснә дисциплин эвддг, әрк үүдг улс бас бәәнә. Өмннь эднлә эвцлдәд бәәдг билә. Нәәмәдллһнд орснас авн эднә туст бәәдл хүврҗ одв. Ода болхла ним үлсиг директор биинь шиидәд көдлмшәс һарһҗ чадҗана, тер яһад гихлә, шин бәәдлд ним хоома, залху, көдлхдән дурго үлсиг чирхд күнд. Тиигв чигн эдниг ода деерән көдлмшәснь һарһлго, жилин туршарт яһҗ көдлхинь халәх болҗ шиидв, кемр эдн сәәнәр көдләд, әәл-диил һарһлго бәәхлә, цуг күч-көлсчнрлә хамдан предприятин эзн болад, эврәнь хуч акцсан авх.

Заводт хоршуллһна банкин эврә әнг һарһҗана. Жалв күч-көлснә һарцас, гүртм үзмҗәс, зура күцәлһнә ашас ирлцәтә болдгт мадн иҗлдәд хуурлавидн. Болв йоста эзн улс деерәс заалһн угаһар сәәнәр көдлх зөвтә. Зүг тиигҗ сәәнәр эс көдлхлә нахмб? Производствин үүлдвр күцәмҗтә болхин төлә болн производствд һардг заврин, алдгин төлә лавта чег күн даавринь даадгин төләд цуһарн эддән даавртә болдгиг үүрүлв. Цуг күч-көлсчнрин хург деер суңһгдсн заводын директор эврәнь даруксла ах инженерлә тедниг көдлмшт орулҗ авчахин туск бооца кенә. Теднь болхла тиим бооца әнгүдин болн подразделеньсин һардачнрла кенә. Дорас авн деер бәәх звенос күртл күн болһна даавринь болн күцәх даалһврнь төвәр йилһәд авчкна, производственн звеносин болн әмтнә хоорндк хәрлцән бас күндгдәд авгдчкна.

Приватизацин процесс манад шинкән эклҗәнә. Ямаран чигн шин кергт түрү йовдлмуд болн хаһлхд күнд төрмүд һардмн, тиигв чигн эн төрмүдиг күцәҗ болх гисн нәәлмҗ бәәнә.

А. ТРОИЦКИЙ,
ТАСС-ин корр.

Хлюпино,
Московск область.

Бомб хаһрсн уга

Херсонск областин Великоалександровск района Горькин нертә колхозин ахлачин машинд тәвсн бомб, хөв болхлари хаһрсн уга. Болв һучта Виктор Калиушан санан күцсн уга. Терүг зарһин шиидврәр тавн жилд түүрмд суулһв.

Колхозд Виктор электрик болҗ көдлҗәсмн. Көдлн бәәҗ техникум төгсәлә, гер-мал болв, хойр көвү өскҗәлә. Цугнь сән бәәдлтәһәр күцәгдҗәлә. Болв нер хаалһн терүт төвкнүн бәәлһдмн биш. Яһад гихлә колхозин ах электрикин үүлиг зүг би даах зөвтәв гисн ухата бәәсмн. Ахлач болхла талданар санҗасмн. Тегәд эн учр деерәс авн цүүгән һарсмн. Керүл улм күч авсмн. Калиушаг кен чигн эс дөңнсн учрар, эгл электрикнь үүлән хаяд ферм деер малд орв. Медрлтә специалист тиигәд малч болв. Хүрсн уурнь Викторт йирин биш йовдл селвглв.

...Ахлачин «уазикин» залач машинә үүд секхләрн сүүдг орм деер нег багла үзнә. Хөөннь зарһла харһсн күн бомб хаһршго бәәсмн, зүг ахлачиг әәлһхәр седләв гиҗ герчлв. Болв экспертмүд ашлвр кев: устройств сәәнәр кегдҗ, машинә үүдиг секхлә, өшә хәәҗәх күүнә уханас ирлцдго учрар, бомб гентки хаһрсн уга.

Зарһ цугинь оньгт авв. Келхд, һарһсн гемнь гөңгрүллһнә цуг тоотнь оньгт авгдад, Викторт уголовн кодексәр өггдх бәәснәс гөңги закяр өггдсмн. Болв зөвнь диилв гиҗ болхий? Закхдан дурта болн зөв уга электрик хоорндк цүүгән талданар хаһлгдх бәәсмн, кемр терүнд профсоюзн комитет болн күч-көлсч коллективин совет орлцсн болхла.

Г. КРИВЕЦ,
Укринформ-ТАСС-ин корр.

Геноцидәс көлтә хорлһн

Украинә хотл балһсиг фашистнр дәәлҗ авлһна түрүн өдрмүдинь Төрскән харслһна Алдр дәәнә тууҗд цуста халхнь болв. Тиигхд, 1941 жилин һаха сарин чилгчәр гитлеровск зовәһачнр Бабий Яр салад 90 миңһ шаху герин әмтиг хаҗ алсмн теднә тоод гергд, өвгд, болн күүкд бәәсмн, нурһлҗ еврей келн-әмтн. Бабий Ярд цуг биинь зу һар миңһн советск граждамуд үксмн.

Иргч жилд тер трагическ йовдлд 50 жил болхмн. Терүнд нерәдгдсн керг-үүлдврмүд белдлһна болн давулһна төр одахн бөсн бүрдәмжин комитетин түрүн суур деер халагдв.

Терүнә хамьд Украинә политическ болн олна нер һарсн үүлдәчнр, номин болн үүдәгч интеллигенцирин элчнр, Төрскән харсгч Алдр дәәнә ветеранмуд орв. Бүрдәмжин комитетиг УССР-ин Министрмүдин Советин ахлачин дарук С. Комиссаренко һарджана.

Үлгүр авад келхд, нарт делкән номин конференц, «Бабий Яр» мемориальн комплексин сән гисн проектин марһав, гитлеровск фашистнрин буру йовдлмуд һарһад бәәснә туск документальн болн художественн фильмсин кинофестиваль давулгдх гиҗ темдглгдсн бәәнә.

Н. ЗАИКА,
Укринформ-ТАСС-ин корр.

●Республикин эдл-ахусар

Тәрән тәргдәд дуусгдҗана

Целинн района тәрәчир эн жилиг үзмжтәһәр төгсәҗәнә. Эдн эн жилд эврәннь күчн-чидләрн бүрдәмжтәһәр эн жилин урһциг хураҗ авв. Гектар болһнас дундлад 20-д центнер буудя хураҗ авла. Терүнәс иштә района эдл-ахус государствд 38 миңһн тонн буудя хулдв. Җилә зура болхла, 4 миңһн тонн бәәсмн. Района эдл-ахус хоорнд делгрсн дөрлдәнд «Родина» колхозин күч-көлсчир диилвр бәрв. Эн эдл-ахун тәрәчир гектар болһнас дундлад 30-д центнер буудя хураҗ авад ут турштан государствд 8300 тонн буудя хулдв. Эдн наадк эдл-ахусас цуглаһаснь икәр буудя хулдв.

«Страна Советов», Калинина нертә, «Вознесеновский» болн талдан эдл-ахусин тәрәчир баһ биш тәвцән орулв. Эн эдл-ахусин тәрәчир государствд буудя хулдлһна зураһан цуһар давулҗ күцәчкәд эндр иргч жилин тоод бат ул тәвҗәнә. Эн өдрмүдт намрин тәрән экләд тәргдҗәнә. «Балковский», «Западный», экспериментальн эдл-ахун, «Вознесеновский» совхозмудын тәрәчир намрин тәрәһән тәрәд дуусчкв. Района тәрәчир эн жилд цуһар нәәмәдллһнә подрядт орв. Тедн меддг тәрәнь цуг һазр болн техник бәәнә. Тегәд чигн тәрәчир чиллән холвҗ көдлҗәнә.

Үлгүрнь, «Балковский» совхозд Иван Санҗиевин болн Сергей Бальҗиковин һарҗах нәәмәдлләчнрин бригадмуд намрин тәрәнә көдлмшән ахр болгт, өндр чинртәһәр төгсәв. Эн хойр бригадын члед ут турштан 3700 гектарт намрин тәрә тәрв. Ода эн өдрмүдт эн механизатормуд хавртан тәрх тәрәнә һазр хаһлҗана. «Ленинский» совхозин тәрәчир чигн чадмгар көдлҗәнә. Намрин [illegible]

●Депутатын туск келвр

ШУНМҺА ХӘЛӘЦТӘ ТОСХАЧ

Шидр мадн, журналистнр, Юстинск районд одҗ, күчкөлсч коллективлә харһсн цагт «Сарпа» совхозд агрономчин ах сурһулин дипломта күн тракторист болҗ көдлҗәхиг алң болҗ медвидн. Болв терүнә хөөн удан цаг давсн уга, бас ах сурһульта, зуг эгл тосхачла харһҗ күүндх саам нанд учрв.

Мана республикин Деед Советд улсин депутатнр дунд эгл көдлмшчир цөөн болсиь кенд чигн нуувч биш. Тегәд депутатнрин тускар бичхәр седхләрн, кениг шүүҗ авхан кесгтән ухалнавидн. Деед Советин хаһин икинь эзлҗах һардачир дааҗах үүлән эмтнд келмҗән өгх зөвтә. Тедн дундас кесгнь эврә сәәһәд, һартнь бәәх йосиг депутатын мандатар батлчкв, гисн санан орна. Зуг эгл күүнд депутатын цол үлү кергтә нань юм өгхш. Тиим нег күүнлә харһад, ухан-седклинь, тоолврнь медҗ авх сана зүүсн ашт тер эгл тосхачла харһув.

Игорь Шалхаков, хальмг нернь Хоңһр, дунд нурһта, инәмсглсн чирәтә, идр наста залу. Насарн баахн болв чигн соньн җирһлтә күн. Бичкн цагтан Элстин 3-ч дунд школд Социалистическ Күч-көлснә Герой болҗ нер туурҗ йовсн Н. Г. Сергиенкон класст сурһуль сурчасмн. Школд сурчаһад биичин эрдм дасх күсл зүүһәд Ленинградск академическ хореографическ училищд орсмн. Терүгән төгсәһәд, Хальмг дуу-биин «Тамб цецг» ансамбльд кесг жил көдлсмн. Тиигәд бәәҗ Хоңһр түүҗин халхар соньмсад, Хальмг государственн университетин түүҗин факультетд орад, терүгән 1979 жил төгсәсмн. Терүнә хөөн эврә эрдмәрн биш, комсомолын комитетин сегләтр болҗ автохаалһин техникумд көдлсмн. Аш сүүлднь, нәәмн жил хооран эн тосхач болсмн. Эндр өдр «Калмводстрой» негдлтин «Мелиоратор» кооперативд көдлҗәнә.

— Юңгад Таңа санантн гентки тиигҗ хүврсмб? — гиҗ сурсид Хоңһр инәмсглҗ харү өгнә: «Гентки тиигүв гиҗ келҗ чадшгов. Герта-малта боллав, күүкдм һарв. Җалвм бичкн, бәәх гер уга. Яахв гиҗәһәд, нам юуһинь нуухв, түрүләд патьр авхин төлә тосхачин көдлмшт орув. Болв цаг давх дутман эн эрдмдән тахшув, цааранднь көдлх седклм батрад бәәв. Эрдмән сольсндан нам агчмин зуурт чигн һундг утав.

Тосхачин эрдмлә Хоңһр бичкнәсн авн таньлдсн бәәҗ. Авһнинь — Хальмг АССР-ин ачта тосхач Михаил Церенович Шалхаковин бригадт эн бичкндән көдлад, зәрм-зәрм медрлинь дасад авчксмн. Һолңгч медрлнь, дамшлтнь болхла, йосндан эн көдлмш кесн цагтан дасгдв. Ода эн чолуч чигн, ора бүркдг көдлач чигн, хоорндан залһлдата нань эрдмтә көдлач чигн болҗ көдлҗ чадна.

Кооперативин тосхачир Элстин зурһадгч микрорайонд эмтн бәәдг тавн давхр гермүд бәрҗәнә. Арвн тавн күүнә ханьта бригад нег геринг бүкл жилдән — эклцәснь авн сүл күртлнь, герин түлкүриинь бәәх күүнд бәрүлҗ өгтл тосхна. Зуг отделочин көдлмшинь эмтн эврән бийснь кенә. Тосхачир болхла тедн хамг юмнь һарһҗ өгнә. Эмтн бәәх патьран эврә дурарн кеерүләд, ширдәд, өнгдг [illegible] нань көдлмш кесндь тосхачир теднд [illegible]. Энь тосхачирт чигн тааста — отделочин көдлмш кедг көдлачнриг хәәх кергуга, бәәх эмтнд чигн тааста, герән тедн сансарн кеерүлдгтән тосхачирт һундл өргхш. Өс меддг юмнь тосхачир теднд зааҗ өгнә.

Өдгә цагт эмтнд эрки кергтә көдлмш кедгән Хоңһр бахмҗ кенә. Болв эн бийнь амр-таварн бәәдг күн биш гиҗ нанд медгдв. Эврәннь бәәтхә, олна сә хааҗ үүлдх дурн-седкл амр өгсн уга бәәдлтә. Тегәд чигн улсин депутатд суңһгдхин төлә чиңнвртә гисн ноолданд хамдан көдлҗах үүрмүдин селвгәр эн орлцв. 11-ч тойгта Пионерск суңһврин округар һурвн күн депутатын кандидатд залгдсн била. Болв эгл тосхач наадк кандидатнрла — бичәч А. Б. Бадмаевла болн 20-ч школын директор Н. Б. Громовала кесн ноолданд диилвр бәрҗ чадв. Суңһврин өмнк программарн суңһачнрин иткл эн зүүснь учрта. Юңгад эмтн эңүг таасмб? Хамгин түрүнд күүнә туск килмҗ эн тәвсмн. «Мини суңһврин округд эмтнә төлә балһсна цутхлцд тогтагдсн эдл таал тогтагдх зөвтә. Хулд-гүүлгәнә предприятьмуд — магазид тосхх, хаалһсиг асфальтар бүркх кергтә. Мана зурһадгч микрорайонд культурин нег чигн центр уга, библиотек — уга. Халун усар эмтиг тетклһнә, асхнд гермүдин эргнд электрошам шаталһна керг күцәх кергтә. Мини суңһачир наадксаси юуһарн чигн дор биш», — гиҗ Хоңһр тоолҗана.

Эврә суңһврин округин, тер мет цуг балһсна эмтнә җирһлә залһлдата төрмүдиг хаһллһнд орлцх санан депутатд бәәнә. Дорд захин промзонд бәәх махна комбинатас һардг му үнриг ута кех тер эн оньгасн алдҗахш. Республикд рынкин харлцаһд орлһна төр депутатыг ода икәр үүмүлҗәнә. «Байн гисн зөөр республикд бәәнә. Манад асрҗдг малын махн — терүн валютн зөөр мөн. Терүгән олнта-тустаһар хулдад, мод, тосхлтын материалмуд болн нань чигн юм-күм хулдҗ авч болхмн», — гиҗ эн тоолврән келнә.

Урднь Хоңһр Шалхаков балһсна Советин депутат болад, олна эн үүлдврин дамшлт хорацсмн. Тегәд республикин Деед йосид суңһгдсна хөөн дала цаг давад уга болв чигн суңһачнрнь төлә сан кесг керг күцәчкв. Энүнә Дал-тусар зурһадгч микрорайона — Сухә-Баатрин уульнц асфальтар бүркгдв. Хот-хол хулддг магазин энд эклад тосхгдх. Нааран маршрутн такси йовдг болв. Бәәрн школын керг-төрмүд бас депутатын өһгт бәәнә. Терүн деерән Деед Советд улсин эдл-ахун комплексиг делгрүллһнә төрмүдар данһин үүлддг комиссин хаһнд эн орад, олн зүсн төрмүдиг халаҗ хаһллһнд эврә тәвцән күргнә.

Оңдаруллһн эклхин өмнк цагт көдлмшч депутатнр Деед йосид «хүрмд ордг генерал кевтә» бәәсн била. Эгл эмтн йос залдг нерн төлә бәәсмн. Ода болхла, төрүц талдан цаг. Зуг шулун-шудрмг, ямаран чигн төрәр туслц эврә хәләцтә, олна сә хааҗ үүлдҗ чаддг күн депутат болҗ эмтнә иткл зүүнә. Эс гихла суңһачнрнь терүг депутатын үүләс буулһчкх. Тегәд чигн эмтнә иткл даахин төлә арһан залх кергтә. Хоңһр терүг сәәнәр медҗәнә. Эврә суңһачнрин, бүклдән балһсна эмтнә җирһлиг гиигрүлх санаһан эн үүлддән бәәдл-җирһлд тохраҗана.

Кесгтән мадн депутатла күүндвидн. Ямаран чигн төрин тускар туслн эврә, тиигҗ шалһгч хәләцән эн келнә. Мадн цугтан ода ю болв чигн, келиг болв чигн шалһхлан дурта болвидн. Зуг шалһгч үгән келчкәд, керг ясрхин төлә хурһан чигн көндәхшвидн. Хоңһр болхлв, тиим күн биш. Эн альк чигн кергт ач-тусан күргх сана зүүсн деерән терүгән илднь күргнә.

Хальмг АССР-иң Деед Советд ода депутатнр олн закадын проектс белдҗәнә. Цаг сольгдв, хуучн закад ниилчаң күргдгән уурв. Цагин некврлә ирлцәтәһәр эдниг хүврүлх керг депутатнрт учрҗана. Эн кергин дааврнг Хоңһр Шалхаков медад, закана проект белдгдсн цагт эврә селвгән келнә.

Тосхач депутат тиигҗ шунҗ, кергин күндәс әәлго үүлдәд, эмтнәнь таасл олҗана.

НАМРИН Аина.

ЗУРГТ: депутатнрт күүндх төр кезә чигн олдна. Хальмг АССР-ин Деед Советин депутатнр И. Г. Богданов болн И. Б. Шалхаков.

Р. Астахован цокси зург.

●Республикин фермсәр

Нәәмәдлләчнрин ицлтә ишкдл

Приютненск района «Володарский» совхозин малчир мана республикд цугтаһаснь түрүлҗ нәәмәдллһнә подрядт орҗ көдлнә. Тегәд чигн эн коллектив җилас җилд малын фермәс эдл-ууш авлһна зураһан давулҗ күцәнә. Үлгүрнь, совхозин үсна-товарн фермин көдләчир давсн йисн сарин дотр государственн белдлһна пунктур 1600 тонн үс оруҗ өгв. Эс гихла эн ни-негн коллектив йисн сара зура деер 100 һар тонн үс хулдв. Эн совхозин малчир болн саальчир Элстин үсна заводур эндр бийсн сара зура деер өдр болһн 5 тонн үс йовулна.

Күч-көлснә тиим күцәмҗ барҗ совхозин саальчир болн малчир көдлҗәнә. Нег үлү сәәһәр эн совхозин хойрдгч фермин коллектив көдлҗәнә. Эн коллективиг нег [illegible]

Совхозин малчир государствд эдл-ууш хулдлһна зураһан сәәһәр күцәҗәнә. Эн эдл-ахуд җиләс җилд зураһан давулҗ күцәдг дамшлтта хөөчир цөөн биш. Үлгүрнь, эн җилд ах хөөчир М. Текаевин, И. Юсуповин, М. Багомаевин, А. Омаровин, Г. Алишейховин болн талдан кесг хөөчнрин һарҗах коллективс халаҗах һазрин зун хөөн болһнас баһ гихдән 100-д хурһ авв. Эн хөөчир хөөдәс ноос авлһна зураһан чигн давулҗ күцәв. Совхозин хөөчир эн жилд хөөдәс хурһд авлһна болн ноос кирһлһ авлһна зураһан давулҗ күцәлә.

Эн эдл-ахуд олн җилмүдин эргцд дамшлта ах хөөч Шамхал Алиев көдлҗәнә. Олн җилмүдин эргцд нег ормдан көдлҗ, байн дамшлт хоршаси зөөч жилас җилд [illegible]

бод кехән мартхшвидн, нег үлү ход кирһгдсн хөөг. Хаалгт хот өгхләрн дигтә-даратаһар өгх арһ хәәнәвидн. Ахрар келхд, тиигҗ диг-даран [illegible] хәлә тедүс һару сәәһәр [illegible] рна.

Эн хөөчин келснд хулд уга. Эндр эдн хон деер төгәлдән дигтә-даратә. Бааҗ герән эдн ни эртәр [illegible], герин һазаһнь дотрнь цевр-цер. Кошармуд болн баазмуд [illegible]

Венгрь: суңһач юн гих?

Венгерск хотл балһсид, орн-нутгин нань чигн балһсдт эмтн икәр хурдг һазрмудт суңһврин өмнк агитацин плакатмуд өлгәтә, олн зүсн партьсин хургуд болн митингс болҗана. Эн сарин 30-д эврән залдг бәәрн органмудт болх суңһврт орн-нутг белдҗәнә.

Эврән залһна бәәрн органмудын элчир суңһлһн ода йир нәрн бәәдлд болҗана. Хот-хол, икәр оошлдг эд-таврь, электрокүчн, олн зүсн [illegible] туслмҗ үзүлхин [illegible] эмтнд таасгдҗахш, терүгән олн эмтн медүләд келәд бәәнә.

Эмтнд эс таасгдҗах шиидврмүд йилһл авчахан Венгрин премьер-министр, нк гисн коалиционн правительствин — Венгерск демократическ форумин ахлач Йожеф Антала олн зүсн форумс деер [illegible]

ҺАЗАДЫН ОРДУДАР

США-н президент бурушаҗана

ВАШИНГТОН. (ТАСС). Кувейтәс эврәннь цергүдән «күццнь түдл уга болн эрк биш» авч эс һартлнь Иракла күүндвр кехин тускар нам келәд чигн керг уга гиҗ США-н президент Дж. Буш келв. Кувейтын лавта зөвтә правительствиг шинәс тогтах, Персидск көл усна районд сән бат бәәдл тогтах кергтә гиҗ Цаһан герин толһач келв. Кувейтын өмнәс Иракин деермчлһиг нарт делкән сообществ ни-негнәр бурушаҗана, Саддам Хусейн ода нарт делкәһәс салу үлдв гиҗ президент темдглв.

Ирак Кувейтын нефтин скважинмүдин ик зуудиь мин тавчкҗ, кемр дән эклхлә, [illegible] үнн аль хүдлнь Цаһан герин шиидл авч давлҗ келҗ өгсн уга. Негдсн Штатмуд болхла, Иракас болн Кувейтәс эврәннь гражданмудан авч һарлһан дуусв. Ут турштан 1900 американск гражданмуд хәрв, болв Кувейтд болн Иракд ода чигн 900—1050 американцнр бәәнә.

Зеткрин үүләр

тела цуг келн-улсин кампань эклҗ кеҗәхин тускар эдлачирин кергәр бәәх Канадын министр Пьер Бле заңглв. 26 сай күүтә орн-нутгт җил болһн 250 миңһ һар күүкд зеткрлә харһад шав-шарх авад, эрмдгтә үлдәд, большинст орна. Теднәс миңһ шахунь өкрнә. Бичкн күүкдин оридгудыг, наадһаг түргәр шатдг материалмудас кедгәс келтә, эс гиҗ зеткртә йовдлмудас саглудг эв-арһ эс күцәсиәс келтә ик зуудан зеткр болна. Зурһан өдр дотр — эн сарин 25-с авн 30 күртл — бичкдүдин өмддг ним зәмшгтә кегдлмүдиг цуглулҗ авад, өөрхнд бәәх пожарн станцд авч одҗ өгтн гиҗ канадцнрт министр зарлв. Эк-эцкнь эн керг-үүлдвриг күцәтхә гиһәд теднег урмдулхар шишлң лотерей бүрдәхәр бәәнә, терүнд диилсн улс йир үнтә эд-таврь авхмн. Лотерей бүрдәхин төлә кергтә мөнг эзд фирмс өгчәнә. Ним цаһан седклтәһәр бүрдәҗәх кергт орлцхла тоомснь өөдлх гиҗ [illegible]

Кубад ор һанцхн газет һардг болх

ГАВАНА. (ТАСС-ин корр. С. Кутиков). Хулһн сарин 1 шинәс авн эдхлн 1992 җил кергә кубинцнр өдр болһн һардг һанцхн [illegible]

цуһар нәәмәдллһнә подрядт орв. Телнә медлд тәрәнә цуг һазр болн техник бәәнә. Тегәд чигн тәрәчир чидлән холвж көдлҗәнә.

Үлгүрнь, «Балковский» совхозд Иван Санжиевин болн Сергей Бальджиковин һарджах нәәмәдләчирин бригадмуд намрин тәрәнә көдлмшән ахр болзгт, өөдән чинртәһәр төгсәв. Эн хойр бригадын члед ут турштан 3700 гектарт намрин тәрә тәрв. Ода эн өдрмүдт эн механизатормуд хавртан тәрх тәрәнә һазр хаһлжана. «Ленинский» совхозин тәрәчир чигн чадмгар көдлҗәнә. Намрин тәрәнә көдлмш делгүдән төгсн гиҗ йовна. Районд ут турштан буудян зүүтә болн малын хотын культурмуд 51 миңһн гектар һазр эзлхмн. Терүнәс эндр күртл 47 миңһн гектарт намрин тәрән тәргдчкв. Намрин тәрәнә көдлмшән төгсәчксн эдл-ахусин механизатормуд эндр зябь болн хар пар хаһлҗана.

Х. ХОШЕУТОВ.

Приютненск района «Володарский» совхозин малчир мана республикд цугтаһасн түрүлҗ нәәмәдллһнә подрядт орж көдллә. Тегәд чигн эн коллектив жиләс жилд малын фермсәс эдл-ууш авлһна зураһан давулҗ күцәнә. Үлгүрнь, совхозин үснә-товарн фермин көдләчир давсн һисн сарин дотр государствени белдлһнә пунктур 1600 тонн үс оруҗ өгв. Эс гихлә эн ни-негн коллектив йисн сара зура деер 100 һар тонн үс хулдв. Эн совхозин малчир болн саальчир Элстин үснә заводур эндр йисн сара зура деер өдр болһн 5 тонн үс йовулна.

Күч-көлснә тиим күцәмж бәрж совхозин саальчир болн малчир көдлҗәнә. Нег үлү сәәнәр эн совхозин хойрдгч фермин коллектив көдлҗәнә. Эн коллективиг кесг жилмүдин эргцд дамшлтта бүрдәһәч Таисия Зегистаевна Джонова һарджана. Эн фермд олн жилмүдин эргцд йир сәәнәр саальчир Ольга Сарангова, Эльза Горяева, Кристина Мокрецова болн талдан кесг саальчир бас тиигҗ көдлҗәнә. Эн саальчир нидн жилд фуражи үкр болһнас хойр дундур миңһ һар литр үс сааж авла. Эн жилд чигн эн фермин саальчир тедү мет сәәнәр көдлҗәнә. Эдн цуһар саалин үкрмүдәс эдл-ууш икәр авхар шунжана. Тегәд чигн эдн саажах үкрмүдтән цаглань хот-хоолынь, усинь өгхәр зүткнә. Малас эдл-ууш икәр авхин төләд малчир теднд олн зүсн хот өгнә.

ствд эдл-ууш хулдлһна зураһан сәәнәр күцәжәнә. Эн эдл-ахуд жиләс жилд зураһан давулҗ күцәдг дамшлтта хөөчир цөн биш. Үлгүрнь, эн жилд ах хөөчир М. Текаевин, И. Юсуповин, М. Багомаевин, А. Омаровин, Г. Алишейховин болн талдан кесг хөөчирин һарджах коллективс хаҗжах нәәдир зун хөн болһнас баһ гихдән 100-д хурһ авв. Эн хөөчир хөөдәс ноос авлһна зураһан чигн давулҗ күцәв. Совхозин хөөчир эн жилд хөөдәс хурһд авлһна болн ноос кирһж авлһна зураһан давулҗ күцәлә.

Эн эдл-ахуд олн жилмүдин эргцд дамшлтта ах хөөч Шамхал Алиев көдлҗәнә. Олн жилмүдин эргцд нег ормдан көдләд, байн дамшлт хоршасн хөөч жиләс жилд ноос болн хурһд икәр авна. Эн хөөчин һарджах коллектив нидн жилин хурһд хәләҗәнә. Нидн жилин ирг болһнас хөөч эн жилд 4,3 килограмм торһн ноос авв. Шамхал Алиев иигҗ келнә.

— Мини һарджах коллектив кезәд чигн темдглсн тоотан күцәнә. Мана көдлмшт кенәс чигн нуувч уга. Бидн күчн-чидлән, цаган әрвллго көдлнәвидн. Үвлин киитн өдрмүдт чигн, зуни халун өдрмүдт чигн хөөдән оньдинд цадхлн бәрнәвидн. Дәкәд болхла, цаглань теднг услхан мартхшвидн. Зуни халун өдрмүд ирхлә хөөдән бидн идгин хол һазрмудар бәрнәвидн. Цаг-цаглань хөөдән профилактическ эдбод кехән мартхшвидн, нег үлү хөд кирһгдснә хөөһ. Хөөдт хот өгхләрн дигтә-даратаһар өгх арһ хәәнәвидн. Ахрар келхд, тиигҗ диг-дараһинь олҗ хөөдиг бәрҗ йовхла теднәс һару баһар һарна.

Эн хөөчин келсид худл уга. Эндр эднә хош деер тегәлңдән дигтә-дарата. Бәәх герән эдн ик әртәр ясчкҗ. Герин һазакнь-дотркнь цеврцер. Кошармуд болн базмуд ирх үвлд бас белдгдҗ. Үвлин, хаврин эргцд кергтә болх инвентарьмуд чигн белн бәәнә. Скирдмүдт овалһата өвсн суңһугар хашалгдҗ. Эңд 100 һар тонн өвсн овалһата бәәнә. Хөөчирин хошас хол биш силосн траншей бәәнә. Терүнд үвлин эргцд күрх шимтә хот даргдҗ. Ахрар келхд, ирх үвләс хөөчир әәжәхш. Эн совхозин наадк кесг бригадмуд тедү мет сәәнәр белдҗәнә. Кемр ирх үвләс хәләжәх малан чаңһ-чиирг авч һархла эдл-аху иргч жилә зураһан чигн үзмжтәһәр күцәхнь лавта. Нәәмәдләчир маңһдурк өдрүр ицгтә ишкдләр йовҗ йовна.

Х. УДРЮШЕВ.

ЗУРГТ: ах хөөч Шамхал Алиев.

Н. Лиджиевин цоксн зург.

УКРАИНСК ССР. «Биотехнология» гидг Львовск научн-производственн негдлтд советск, бельгийск болн деедгерманск партнермудын күчн-чидләр «Силуэт дави-дан» гидг хувц уйдг предприять бүрдәгдв. Эн жил энд 13 зүсн кофт уйжана. Сәәхн өңгтә, сәәхн әрәтә эдәр уйсн олн зүсн кевтә хувцнь орн-нутгт болн һазадын ордудт рынкд сән-сән кегдлмүдлә мейәркҗ чаджана.

Эдинь, утцинь болн наадк материалмудынь партнермуд кеж илгәнә. Кегдлмүдән уячир һазадын ордудас авсн оборудованяр уйна. Энд эврә модельер бәәнә. Кесн бооцаһар бели кегдлмүдин һурвна кесн хойр хүвнь һазадын партнермудт илгәгднә, наадкинь предприять шаңһа лавкст орулад хулдна. Ода шин нәәмн зүсн кофт уйхар бәәнә. Терүгән уячир мана орн-нутгт һарһдг эдәр уйхмн.

ЗУРГТ: «Силуэт дави-дан» гидг предприятьд иим кофтс уйна. Җилдән 2 миңһн кегдл предприять һарһна.

ТАСС-ин зург.

Венгерск хотл балһсид, орн-нутгин нань чигн балһсдт әмтн икәр хурдг һазрмудт суңһврин өмнк агитацин плакатмуд өлгәтә, олн зүсн партьсин хургуд болн митингс болҗана. Эн сарин 30-д эврән залдг бәәрн органмудт болх суңһврт орн-нутг белдҗәнә.

Эврән заллһна бәәрн органмудын элчир суңһлһн ода йир нәрн бәәдлд болҗана. Хот-хол, икәр олддг эд-таавр, электрокүчн, олн зүсн туслмҗ үнтәрҗәхнь әмтнд таасгдҗахш, терүгән олн-әмтн медүләд келәд бәәнә.

Әмтнд эс таасгджах шиидврмүд яһад авчахан Венгрин премьер-министр, ик гисн каолицонн правительствин — Венгерск демократическ форумин ахлач Йожеф Анталл олн зүсн форумс деер цәәлһәд өгәд бәәнә. иим шиидврмүд эс авсн болхла, орн-нутгт инфляциг бәрҗ болшго билә, аштнь орн-нутг төрүц угарх билә гиҗ келнә.

Оппозиционн партьсин элчир эврәннь суңһврин өмнк программстан шин венгерск правительствин үүлдвриг шалһад бәәнә. Сул демократмудын ниицәнә (ССД), баһ наста демократмудын ниицәнә (СМД), Венгерск социалистическ партин (ВСП) элчир ода бәәх һардачирт орн-нутгиг экономическ кризисәс һарһлһна тодрха программ ода күртл уга гиһәд суңһврин өмнк митингс деер келәд бәәнә.

Баахн-баахн предприятьмүдин болн эдл-ахусин эздүдин үлмә уга парть (НПМХ), ССД болн СМД гидг парламентск чидлмүдин программсинь авад хәләхлә, эдн эврә зөөр һарһлһнд болн дурарн предпринимательств келһнд һоллгч чинр зүүлһҗәхнь медгднә. СМД-н тоолврар болхла, суңһврин йовудт суңһачир партьсиг биш, бәәх күнд төрмүдиг профессиональн кевәр күцәҗ чадх депутатын кандидатнриг дөңнх зөвтә.

Суңһврин кампань эклһнд нерәдҗ Будапештд кесн ВСП-н пресс-конференц деер ода Венгрин кесг регионмудт зүн халхин чидлмүдин негдлт тогтҗана, терүнд һоллгчдан ВСП, социал-демократмудын багмуд, профсоюзмуд, баһчудын жисәд орҗана гиҗ келгдв.

А. СМИРНОВ,
ТАСС-ин корр.

бурушаҗана

ВАШИНГТОН. (ТАСС). Кувейтас эврәннь цергүдән «күцциинь, түдл уга болн әрк биш» авч эс һартлнь Иракла күүндвр кехин тускар нам келәд чигн керг уга гиж США-н президент Дж. Буш келв. Кувейтын лавта зөвтә правительствиг шинәс тогтах, Персидск көл усна районд сән бат бәәдл тогтах кергтә гиж Цаһан герин толһач келв. Кувейтын өмнәс Иракин деермчллһиг нарт делкән сообществ ни-негнәр бурушаҗана, Саддам Хусейн ода нарт делкәһәс салу үлдв гиж президент темдглв.

Ирак Кувейтын нефтин скважинмүдин ик зуудинь мин тәвчкҗ, кемр дән эклхлә, тедниг һаһрулхар седкәлә гиж барт һарсн зәңг үнн аль худлынь Цаһан герин шишлң элч лавлҗ келж өгсн уга. Негдсн Штатмуд болхла, Иракас болн Кувейтас эврәннь гражданмудан авч һарлһан дуусв. Ут турштан 1900 американск гражданмуд хәрж ирв, болв Кувейтд болн Иракд ода чигн 900—1050 американцнр бәәнә.

Зеткрин үүләр

НЬЮ-ЙОРК. (ТАСС). Шалдрң газ зөөдг автоцистерн зеткрлә харһад хаһрхла таиландск хотл балһснд әмтн икәр хурдг нег бәәрнд ик гилг түүмр шатв. Зәңглһнә ЮПИ агентствин зәңгәр, 42 күн әмнасн хаһцж, 90 шаху күн күндәр шавтҗ.

Светофорин ноһан шам шаттл хойр халһин керчәсиг шулуһар давҗ һархар седәд тер автоцистерна залач алһҗ, тегәд дегд хурдар йовҗ йовсн машин хаалһиг эргҗ һарч йовад көлврәд унҗ, терүнәс асхрсн шалдрң газ шатҗ.

Уульнцсин өөрәһәр бәәсн арвад гермүд шатв. 30 лавк, 47 машин шатад уга болв. Түүмриг пожарникуд хойр частан унтрав.

Зеткртә йовдл болсн һазриг Таиландын премьер-министр Чатчай Чунхаван ирҗ хәләв.

Кашпировскин дөңгәр

ВАРШАВА. (ТАСС-ин корр. В. Бурбулис). Зеткрлә харһсн мана орн-нутгин улст дөң өгдг сан Польшт советск психотерапевт Анатолий Кашпировский секв. Терүндән түрүн тәвц — 5000 американск доллар эн орулв.

Эн жил Польшин хаалһст советск гражданмуд зу һар зеткртә йовдлла харһв. 33 иим йовдлд әмтн үкв, кесгнь күндәр шавтад гем-шалтгта болв. Варшавд Советск Союзин посольствин консульск әңгд минь одахн түрү бәәдлд туссн миңһдгч советск күн ирж, дөң сурв.

Сан бүрдәлһнә күцлнь — цаг-зуур Польшт ирсн мана орн-нутгин улст дөң боллһн, гиж А. Кашпировский ТАСС-ин корреспондентлә күүндхләрн келв.

Эрүл-мендән батрулҗана

ОТТАВА. (ТАСС-ин корр. В. Василец). Күүкд зеткрлә харһдг йовдлмудыт баһрулхин

нутгт жил болһн 250 миңһ һар күүкд зеткрлә харһад шав-шарх авад, эрүлгтә үлдәд, больницт орна. Теднәс миңһ шахуһь әмтн [illegible]. Бичкн күүкдин ордгудыг, наадһнаг түргәр шатдг материалмудәс кедгәс келтә, [illegible] гиж зеткрта йовдлмудыг [illegible] күцәкнәс келтә ик зуудан зеткр болна. Зурһан өдр дотр — эн сарин 25-с авн 30 күртл — бичкдүдин олзлдг иим дамшгтә кегдлмүдиг цутлулҗ авад, өөрхнд бәәх пожарн станцд авч одҗ өгтн гиж канадцнт министр зарлав. Эк-эцкинь эн керг-үүлдвриг күцәтхә гиһәд теднд урмдулхар шишлң лотерей бүрдәтхәр бәәнә, терүнд диилсн улс йир үнтә үн-тавр авхмн. Лотерей бүрдәхин төлә кергтә мөңг зөөлдүлин фирмс өгчәнә. Иим наһан седклтәһәр бүрдәҗәх керг орлцхар [illegible] эдн сәнҗәнә.

Кубад ор һанцхн газет һардг болх

ГАВАНА. (ТАСС-ин корр. С. Кутиков). Хулһн сарин 1 шинәс авн әдхдан 1992 жил күртл кубинцнр өдр болһн һардг һанцхн центральн газет авдг болхмн. Өмнь болхла дөрвн газет һардг билә. «Полиграфическ промышленностин предприятьмүдиг импортн сырьеһәр теткхд түрү болҗах» учрар кубинск йосна органмуд газетмуд болн журналмуд һарһлһиг иигҗ икәр хасх шиидвр авв.

«Кубад газетмуд һарһлһн күццдән СССР-әс газет бардг цаас болн нань чигн кергтә тоотыг хулдҗ авлһнас ирлцәтә, республикин газетмудин цут полиграфическ харң СССР-ин технологийәр бүрдәгдлә, — гиж «Гранма» гидг партийн газетд һарсн «Улст зәңглһнд» келгдҗәнә. — Газет бардг цаасар цааранднан мадниг яһҗ теткхнь сәәнәр эс медгдҗахас келтә, дәкәд эн жилин туршарт цаасар муүһар теткснәс келтә эн отрасльд нәрн бәәдл тогташгон төләд иим керг-үүлдврмуд түдл уга күцәх кергтә болв».

Ода Кубад ор һанцхн «Гранма» газет долан хонгт тав дәкҗ һархмн, бемб өдр болхла зут хотл балһснд һархмн.

Джулио Андреоттин герчллһн

РИМ. (ТАСС-ин корр. В. Дрожжин). Советск Союзин Президент М. С. Горбачев ик гидг өврмҗтәһәр үүлдҗәнә. Системд бәәсн цуг му тоотынь сольчкв. Национализм икдх гиж, экономическ кризис болх гиж эн әәсн уга. Европейск сообщества болн хамгин сән делгрлттә долан капиталистическ орн-нутг терүг дөңнҗәнә, болв энүнәсн сәәнәр чигн дөң болҗ чадх билә. Иигҗ «Мессаджеро» гидг газетд өгсн интервьюдан Италин Министрмүдин Советин Ахлач Джулио Андреотти келв. Советск һардачин эклсн керг цааранднан сән күцәмжтә болхин төләд ЕС, Италь болн США цут тоотынь кеҗәнү? — гиж сурснд тер тиигҗ хәрү өгв.

Темдгтә итальянск политическ үүлдәчин тоолврар, минь СССР-т болҗах ондарулһна нилчәр хойр германск государствин негдлһнә тер күцәж болҗана.

Шин зүсн джинс яһҗ һарһҗана

НЬЮ-ЙОРК. (ТАСС-ин корр. Ю. Кирильченко). Бууг гиигн промышленностин зер-зев гиж келҗ болхий? «Уга» гиж хәрү өгхәсн урд джинс кедг шин эв-арһин тускар медәд авчктн, энүг «Дженсен-Смит» гидг американск фирм үүдәв. Энүнә көдләчир көдлмшиннь цагин ик зуудинь һаза көдлнә, толһа деер делгчксн дала джинсән үүрмг бүрчгар хана.

Компаня толһач Шелдон Смит иим эв-арһиг акад гиж тоолҗахш. «Зәрмснь джинсиг цаһатлнь зүлгәд үһана, мадн болхла терүг бууһар ханавидн», — гиж тер Эй-Би-Си телекомпаньд өгсн интервьюдан келв. Бийләһән мейәркҗәх үлсас яһад болв чигн онцрх кергтә гинә. Эднә технологий иим: түрүләд джинсиг өөрхнәс кесг дәкҗ, ик-ик салврха хаһрха һартлнь хана. Тиигчкәд дәкәд холас үүрмг бүрчгар хана. Иим джинс лавкд 60 долларар хулдгдна. Энь йирин джинсәс хойр холван үнтә.

Хувцна кев-янз үүдәдг компаньс ода хоорндан мейәркҗәнә, тегәд нам йоста зер-зев чигн олзлхдан шаху бәәнә гиж Си-Би-Эс телекомпань келҗәнә. Джинс һарһдг делкән ик гисн «Ливай страусс» гидг корпорац «Мана джинстә тадн ю кедвт?» гидг марһа кев. Хамгин соньн хәрүг зарһд олзлҗана.

60-ч жилмүдт дораһарн саглрсн у джинс һарһад, американск баһчудын седклиnь авлсн «Лэндлаббер» компань бас дөрлләнд орлцҗана. Ода, 30 жил болчкад, «мартгдад бәәсн хуучн мод» дәкнәс ирх бәәдлтә.

Американск тәмкин компаньс РСФСР-т сигарет хулдҗана

НЬЮ-ЙОРК. (ТАСС). 1991 жилин чилгч күртл РСФСР-т 34 жува сигарет хулдхин туск зөвшәлд хамгин ик гисн американск тәмкин компаньс «Филип Моррис» болн «Рейнолдс» һар тәвв. Корпорацсин элчир зәңглсәр, Әрәсән Федерацур сигарет илгәлһн, тер дотр делкәд темдгтә «Мальборо» болн «Уинстон» сигаретмүд, эн сарин чилгчәр эклх зөвтә. Эдн советск магазинт советск мөңгәр хулдгдхмн. «Филип Моррис» компаня элчин келсәр, энь компаня тууҗд хамгин ик хулд келһн болхмн.

1992 жиләс авн 1995 жил күртл РСФСР-т сигарет хулдлһиг болн Советск Союзд тәмкин кегдлмүд һарһдг предприятьмүд ширүллһнд американск компаньс орлцлһиг зөвшәлмүд хәләҗәнә. Ленинградт бәәдг Урицкин нертә тәмкин фабрикла хамдан хамцу предприять үүдәлһнә туст зөвшәл «Рейнолдс» эн жил батлҗ авла. Эн предприять 1991 жилин эклцәр «Уинстон» сигарет һарһлһиг эклх зөвтә.

ЗӘВ-ЙОС ХАРЛҺНД

„КҮН БОЛН ЗАКАН"-ГИДГ ШИШЛҢ ҺАРЦ

Мөшкәч Вера Чубанова

Дотр-дундын кергүдин Элст балһсна әнг. Мөшкәч Вера Александровна Чубанова Саратовд юридическ институт төгсәснә хөөн наарн ирәд көдлсн цагас авн арвн жил болҗ йовна.

— Болв ода күртл мана көдлмш баһрҗахш, — гиҗ мана күүндвриг Вера Александровна эклв. — Давсн сард 36 керг намд даалһв. Өдгә цагт болхла терүнәснь 13 үлдв.

— Мөшкәч җилдән 50 керг шинҗлнә гиһәд одахн «Аргументы и факты» газетд бичв, — гиҗ мана күүндврт орлцсн мөшкәч О. Л. Самхаев эклв. — Зуг одахн мана нег көдләчд 60 керг даалһв. Терүг нег-хойр сардан эн күн хәләҗ авх зөвтә болжана. Ода эн учр деерәс заагдсн газет үнн келҗәнә гиҗ болхмби?

Эднә көдлмш зөвәр күнд болсн деерән күүнә седклиг чигн зована гиснь лавта. Цөн биш идр наста залус эн даавртә көдлмшин аца дааҗ чадлго талдан көдлмшт һарчахинь мадн меднәвидн. Вера Александровна болхла мөшкәчин көдлмшәсн һархар бәәхш гисиг мана күүндврәс меддҗ авлав. Залу күүнә өрчд тохата мөрн багтхла, күүкд күүнә седклд орчлң баттна гидг үлгүр эн болжана.

Көдлмш болһн күүнд эврә темдг үлдәнә гиснь маһд уга, нег үлү мөшкәчин көдлмш. Вера Александровната күүндсн цагт тернь меддгнә. Нег чигн үлү үг келл уга, оньган өгәд, сурвриг соңсҗ авчкад, ухалн бәәҗ хәрү өгнә

Даавртә көдлмшт арв шаху җилдән йовсн болв чигн күүкд күүнә нерәрн бәәжәхинь нег үгәс ил медгдв.

— Цәәһән нерх әс гиҗ хотан белдхин төлә эврәнь залуһан замчд тәвдг угав. Энтн залу күүнә көдлмш биш, — гиҗ келсиг соңсхларн, деерәс заясн йосиг эвдҗ болшго гисиг эн күүкд күн седкләрн медҗ авла гиснь лавта.

ЗУРГТ: Элст балһсна дотр-дундын кергүдин әнгин мөшкәч В. А. Чубанова.

Бичснь болн зург цоксьн ҖЭБӘН Төлә.

●Хальмг АССР-ин прокуратурт

КҮЧӘН МЕДҮЛӘД УГА ХОРТН

Одахн Хальмг АССР-ин прокуратурин коллегийин сүүр болв. Наркоманьла ноолдлһна төрмүд энд хәләгдв. Зурала ирлцатаһар прокуратурин көдләчнр эн халхар Ики-Бурульск, Каспийск болн Городовиковск районт ямаран көдлмш күцәгдҗәхин тууст бүрткләһ кев.

Һоллгчдан эн халхар керг-үүлдвр күцәгдҗәнә гиҗ коллегийд темдглв. Эн төрмүд бәәрн Советмүдт, районын болн республикин зөв-йос харлһна органмудын сүүрмүдт хәләгдлә. Наркотикүд һарһлг болн тархадг йовдлмудар уголовн кергүд бүрдәгджәлә, мөшклһн кегджәлә. Зака эвдсн әмтн дааврла харһулгджала. Болв эн халхд темдгтә дутудундс чигн бәәнә.

Үлгүрнь, сүл һурвн җилд наркоманьла залһлдата үүл татлһн баһрҗахш. 1988 җилд тиим 8 йовдл темдглсн болхла, 1989 җилд терүнь 14, эн җилин зурһан сарин эргцд 9 болв. Тиим кевәр эн җил давсн җилин ирлцңгү кемлә дуңцулхла, эн үзмҗ 4 үүл татлһнд өсв.

Ода республиканск наркологическ диспансерт 45 бөлүн күн болн 20 көвүд тоод бәәнә. Засгла харһсн баһ биш әмтн тедн дунд бәәнә. Кесг цагтан эдн көдлхш. Болв эднә зака эвдгч үүлдвр пагланьуурулгдхш гиҗ келх кергтә.

Наркотик кехин төлә эдн һоллгчдан мана һазрт урһҗах олс олзлна. Марихуаниг болн нань чигн наркотическ тоотыг эдн эдлнә. Наркотиктә зәрм әмтн бәргднә. Болв ода деерән тедниг дааврла харһулхш гиҗ сүүрт темдглв.

Тегәд зөв-йос харлһна органмудын халхас некврән чаңһах кергтә.

Медицинск учрежденьст тиим зүүтә тоот хадһллһна тууст чаңһ бүрткләһн тогтагдсн бәәнә.

Каспийск балһсна бәәрн күн С. А. Березин 1 килограмм 130 грамм марихуан хадһлҗасн бәәҗ. Мөчн сарин 15-д Комсомольск селәнд С. А. Нарминовин ВАЗ-2101 машин зогсагдла. Машинә эзн эврән Элстд бәәнә. 7 килограмм олста хойр мишк эн зөөҗ йовҗ. Тер мет Каспийск балһсна бәәрн күүкд күн С. К. Измайловаһас 189 грамм марихуан авч.

Наркотикүд кенәс авсан эдн келхш. Тегәд ода деерән наркоманмуд хоорнд бәәх залһлдаг илдкҗ болжахш. Болв олс урһҗах һазриг чаңһ бүртклһнд авч, урһмлыг цаглань уга кех кергтә гиҗ сүүрт орлцачнр темдглв.

Эн тууст Каспийск районд ямаран үүлдвр күцәгдҗәхинь аад хәләй. Эн җилин хаврин кемд колхозмудын болн совхозмудын агрономическ церглтс эврән урһдг олс олҗ авхин төлә 15198 гектар һазрт шинҗлт келә. Урһмлыг харслһна района станцин көдләчнр эднд дөң болла.

Сурһульчнр дунд зака эвдлһнәс гетлгхин төлә районо, РОВД, района больниц хамцу керг-үүлдвр күцәҗәнә. Цуг школмудт, болн сурһулин заведеньст профилактикин әдрмүд, конференц, рейдмүд күцәгднә. Эмчнр-педиатрмуд, наркологуд, терапевтмуд сурһульчнрла күүндвр кенә. Индивидуальн көдлмш бүрдәгдв.

Олсн ямаран бәәдлтәһинь зәрмснь медхш. Тегәд теднә герин өөр тиим юмн урһҗасн бийнь эдн оньган өгхш. Зәрмдән наркоманмуд эврән күүнә герин өөр олс суулһчкад, дәкәд терүг цутлулна.

Тиим йовдл һаршгон төлә участкин инспектормуд эврәннь гермүдәр бүртклһ кенә. Селәнә Советмүдт эн көдлмшиг активистнр күцәх зөвтә.

Эн тууст Городовиковск районд бас көдлмш күцәгдлә. 50 миңһн гектарт шинҗллт кегдлә.

Наркотикүд белдлһнә болн хадһллһна тууск кергүд районын зарһст хәләгднә. Болв эн кергүдин материалмуд олнд өргәр медүлгдхш. Ормдинь һарч зарһин сүүрмүд кегдхш. Тиим кевәр олн әмтн әәмшгтә эн йовдлмудын тускар юм медхш. Наркомань тархалһна төлә тиим кевәр сән ул тогтагджана.

Прокурорск церглтс чигн эн халхар эврәннь үүлдврән чаңһах зөвтә гиҗ сүүрт келгдв. Наркотикүд хадһллһна халхар бүртклһнд эднд улм икәр оньган өгх кергтә гиҗ селвг өггдв.

Тер мет наркотикүд татдг әмтнә тууст дотр-дундын кергүдин болн нань чигн органмуд оньган сулдав. Эн тууст РОВД-син цут церглтсин сән зүүлһ бүрдәх кергтә.

Наркотикүдиг әмтн яһҗ олзлна? Зәрмсинь татҗ болжана, зәрминь болхла шприцәр цоңц-махмудтан орулна. Ода хальдврта кесг гем тархагдсн бәәнә. Тегәд наркоманмуд бас эврәннь әрүл-меңдин тускар ухална. Бузр шприцмүдиг эдн олзлхар седхш. Тегәд чигн сүл цагт әмтн эмндг учрежденьсәс нег дәкҗ олзлдг шприцмүд хулхалдг болв. Зәрм йовдлмудт хулхачнрин нерн илдкгдәд уга. Үлгүрнь, бичкдүдин республиканск больницәс 4800 шприц хулхалҗ. Нам бичкдүдиг хулхачнр-наркоманмуд хәәрлҗәхш.

Тиим кевәр ода деерән эн халхар мана республикд бәәдл му биш болжана. Районмудар хойр-негн күн наркологическ кабинетд тоод бәәнә. Наркоманмудын онц багмуд үүлджәхш гиҗ келҗ болжана. Эс гиҗ тедн илдкгдәд уга болх. Хор эдлдг эн әмтн хоорндан ямаран залһлдата бәәхнь темдг уга.

Болв эн хорн йир ик күчтә. Күн, нег үлү баһ наста күн, энүнд авлгдхла, терүнә күчнәс ик гидг түрү-зүдүтәһәр алдрна. Зәрмдән наркотикд авлгдад үкнә. Тегәд эн әәмцгин өмнәс маднд цугтаднь ноолдх кергтә. Зуг күүг әәлһҗ болшго. Тингхлә эн эврәннь гемән улм нууһад бәәх. Анонимн эмнлһ кедг эмчнрин, учрежденьсин тоог икдүлх кергтә. Эн халхар бәәрн Советмүд дөң болҗ чадх билә. Гемтә әмтиг илдкхд чигн амр болх билә.

Ода деерән болхла һоллгчдан засглгч керг-үүлдвр күцәгджәнә. Үлгүрнь, 1989 җилд Городовиковск РОВД Н. Х. Сангаджиевин тууст уголовн керг бүрдәв. Нерьнь темдг уга күүнәс эн Ростов-на-Дону балһснд анаша хуллҗ авад, эврән терүг тачала. Тер мет А. А. Калугина тууст керг тогтагдв. Геринь өөр олс болн мак урһаһад, терүг хагсаһад, бийиннь төлә эн анаша кеҗ авч. Эн уголовн кергиг зарһ эн җилин туула сард хәләлә. Эн хойр күн бәрәнд авгдв.

●МВД-н церглтс зәңглҗәнә

ДОЛАҢ ХОНГИН ТО-ДИГ

Давсн долан хонгт һаха сарин 17-с авн 23 күртл республикин һазрт зака эвдсн 47 йовдл учрв. Теднәс 24 тердарунь илдкгдв. Өминь учрсн йовдлыг илдксдә тууск 11 немр зәнг ирв.

Әмтнә әрүл-меңдин өмнәс 7 үүл татгдв. Тер тоод 6 күүг шавтав, нег күүнд күч үзүлв.

Һаха сарин 23-д Элстин Пушкина уульнцар бәәх автошколын өөр цуугатә йовдл учрв. Кирцхд 01.40 часла нег баг әмтн хүрмд нәәрлчкәд ипәдтә-шууугаһар хәрҗ йовла. Хаалһдан эдн талдан баг әмтлә харһад, на-ца гиҗәһәд ноолда һарһв. Әрүл-согтунь цугтан утхан һарһлдад, негнегән шаалдв. Аштнь 5 күн шав авв. Хойрнь өңгрв, наадк хойрнь күнд бәәдлд бәәнә. Эн ноолдан-цуугәнд орлцсн әмтнә нер-усьнь йилһгджәнә. Тиим һуңлта аштаһар эн харһлт төгсв.

Медгдго күн төдгинь хамхлад, П. күүкд күүнә герт орад, терүг өрчәрнь утхар шааж. Тиим зәңг һаха сарин 23-д 00 часла 05 минутла Сарпинск РОВД-д ирв. Милицин хәәвр сән ашта болв. Әср йовдлыг Волжский балһсна бәәрн күн С. С. Бармушкин согтуһар һарһсн бәәҗ. Энүг бәрҗ авв.

Целинн района Овата селәнд нерьнь темдг уга әмтн асхн 21 часла уульнцд А. күүг аврлт угаһар гүвдҗ. Хойр хавсинь болн өргинь хамхлҗ. Һаха сарин 22-т эн йовдл учрла. Тегәд бичкн селәнд чигн цуугатә йовдлмуд үүрчахш.

Элстин 1-ч микрорайона көвүд «Өдмг» магазинә өөр М. көвүг цокҗ. Тилгчкәд эдн эн йовдлыг һал өдрәр, 16 часла һаха сарин 19-д һарһҗ. Тингәд эдн күүнә әмтиг тосдг бәәдлтә.

Һаха сарин 20-д Элстин Николаевин уульнцд нерьнь темдг уга әмтн У. күүг ямаран чигн учр-утх угаһар гүвдҗ. Милиц хәәвр кеснә хөөн әср эн әмтнә нерьнь медгдв. Целинн района «Западный» совхозин бәәрн күн, һучн һурвта М. Б. Цебеков болн Элстд бәәдг һучн зурһата В. Ц. Беглятиев эн йовдл һарһсн бәәҗ.

Онц әмтнә өлг-эд хулхаллһна йовдлмуд үүрчахш. Давсн долан хонгт тиим 17 йовдл темдглв. Тер мет государственн зөөр хулхалсна 7 үүл татв. 4 машин хулхачнр авад әрлҗ.

Һаха сарин 17 Малодербетовск района «Хончнурский» совхозд сәәнәр толлгдх. Яһад гихлә, сөөни өрәллә совхозин конторт нерьнь темдг уга әмтн орҗ. Кассас эдн 3791 арслң, района Агропромбанк өгсн чеков дегтриг болн кассирин паспорт, 1500 арслң тәвцтә хоршуллһна дегтр авад әрлҗ.

Әдл йовдл «Хальмгавтотранскин» ПЭУТС-ин герт учрв. Нааран һаха сарин 17-д хулхачнр орад, «Амстрад-1640» гидг тамһта хойр компьютер авад әрлҗ. Эднә үнь 107 миңһн арслң бәәҗ. Тингәд хулхачнр ик зөөрин эзн болв. Зөөрән хадһлҗ чадго эзн болхла хоосн үлдв.

△ Һал өдрәр хулха кедгәс зәрмснь әмәхш. Үлгүрнь, Элстин базрт һаха сарин 18-д 11 часла К. күүнә һартнь бәәсн түңгрцгинь хулхалҗ. Дотрнь 640 арслң бәәлә. Эн сарин 21-д болхла медгдго күн 12 часас авн 15.30 күртл Д. күүкд күүнә герт орад, 1000 арслнд өлг-эдинь хулхалҗ. Тер мет Октябрьск района Цаһан Нур селәнә интернатд медгдго әмтн орад, «Фотон» гидг өңгтә телевизор хулхалҗ.

△ Городовиковск балһснд Г. күүнә герин өөрәс эн сарин 21-д ВАЗ машиһинь хулхалҗ. Энүг бәәрн «Восход» кооперативин көдлмшч А. Д. Эрдниев согтуһар залад йовҗ. Милиц энүг бәрҗ авв. Болв эн кемд согту жолач хаалһиг хаажасн машинлә цоклдв.

△ Хаалһд зеткртә 8 йовдл һарв. Энд 3 күн әмнәсн хаһцв. 7 күн шав авв.

Көтчнр селәнд һаха сарин 18-д кирцхд 19.20 часла район көдлмшч А. Н. Арвисов машин зәләчин цаасн угаһар «Нива» машиг залҗ йовад долата Э. күүкиг дәврҗ. Толһадан шав авсн күүкиг больницд орулв.

Һаха сарин 20-д В. Л. Жарков сурвр угаһар эцкиннь «Урал» мотоцикл авад, Северное селәнәс 1 километр ууҗмд мотоциклән көлврүләд ташаһан хамхлв. Энүг больницд күргҗ йовсна саамд «бачм дөңгин» машинә залач Т. «Минск» мотоцикллә цоклдв. Терүг залҗ йовсн С. күн авсн шавасн дор ормдан өңгрв. С-лә хамдан йовсн Ш. күн шав авв.

●Түүмрәс саглтн

ГЕРӘН ЭҖГО ҮЛДӘХЛӘ...

Удл уга үвл ирх. Тегәд ода деерән дула орулдг прибормудыг, бешмүдиг көдлмшт белдх кергтә. Түүмрәс сагллһна зокалыг эвдснә ашт зеткртә кесг йовдл һарна. Эвдркә бешмүд, электроприбормуд дула өгсн бийнь зәрмдән аюлта бәәдлд күргнә.

Давсн үвлин кемд әмтн бәәдг 92 герт түүмр шатв. Теднәс 28-д бешмүд эвдркә болад зеткр учрла.

болв. Олдвуров Н. И. бәәх герт түүмр шатв. Зуг пожарникүд цаглань ирснә ашт зеткртә йовдлас гетлҗ болв.

Городовиковск балһснд бәәх Н. А. Хачатурян бәәсн герт бешин әрсмүд эвдркә бәәҗ. Бешән сән гидгәр ша-

лн эврән кесн нань чигн прибормудар герән дулална. Болв эн тоотыг олзлхла, оньдин сар бәәх кергтә. Яһад гихлә, эдн зәрмдән аюлта бәәдл тогтана. Үлгүрнь, эн җилин туула сард Черноземельск района Сарул селәнд түү-

государствд ямаран һару һарснь медгджәнә.

Тосхлтын организацсин һардвр вагончикүдиг ямаран бәәдлд бәрҗәхд оньган өгхш. Энд бәәх бешмүд бас мууһар олзлна. Үлгүрнь, Ики-Бурульск района «Буратинский» совхозин вагон-

лнә бәәрн күн С. Н. Жарков бас әмнәсн хаһцв. Тингәд әрк тәмк хойр күүнә әмнд күрдг болв. Кәнҗл дер, кевс шатхла, хорта утан һарна. Тегәд нәәмн-арвн минутын эргцд күн өңгрҗ одна.

Дәкәд олн давхр гермүдин подвалмудт түүмр баһ бишәр болна. Кесг дәкҗ пожарн команд тиим түүмриг унтрахин төлә бачм кевәр һарла. Элстин 1 микрорайона 25-ч; 2-ч микрорайона 24-ч; 4-ч микрорайона 3, 16, 40, 45-ч; 6-ч микрорайона 12-ч; 8-ч микрорайона 9-ч болн кесг нань чигн герму-

●Түүмрәс саглтн

ГЕРӘН ӘЖГО ҮЛДӘХЛӘ...

Удл уга үвл ирх. Тегәд ода деерән дула орулдг прибормудыг, бешмүдиг көдлмшт белдх кергтә. Түүмрәс сагллһна зокалыг эвдснә ашт зеткртә кесг йовдл һарна. Эвдркә бешмүд, электроприбормуд дула өгсн бийнь зәрмдән аюлта бәәдлд күргнә.

Давсн үвлин кемд әмтн бәәдг 92 герт түүмр шатв. Теднәс 28-д бешмүд эвдркә болад зеткр учрла. Ут-турштан әмтн 211 миңһн арслңга һарула харһв. Өдр-бүрин бәәдл-җирһлд бидн амр зокалыг күцәхшвидн гиҗ эн йовдлмуд медүлҗәнә.

1989—90 җилин үвлин кемд түүмр учрснас көлтә 11 күн әмнәсн хаһцв, тер тоод 5 бичкдүд. Тиим йовдл яһад учрна? Әмтн бешиг дегд икәр түлснә, бешин әрст заг һарсна, нүүрсн унсна ашт һал шатна. Тегәд чигн бешән түлхин өмн терүг сәәнәр хәләһәд, бәәх эвдркәг уга кех кергтә.

Зокалыг әс күцәхлә, үүмәтә кесг йовдл һарна. Үлгүрнь, 1989 җилин бар сард Приютное селәнд бәәдг И. С. Братухинә герт түүмр шатв. Аштнь герт бәәсн цут өлгәд һалд шатв. Һарунь 7 миңһн арслң болв. Турвад заг һарснас көлтә герин ора, дәкәд гер бүклдән шатв.

Эн җилин лу сард әдл йовдл Комсомольск селәнд болв. Олдвуров Н. И. бәәх герт түүмр шатв. Зуг пожарникүд цагланьирснә ашт зеткртә йовдлас гетлҗ болв.

Городовиковск балһснд бәәх Н. А. Хачатурян бәәсн герт бешин әрсмүд эвдркә бәәҗ. Бешән сән гидгәр шатачкад, герин эзн күүкд күн гиичлəд йовҗ одв. Заагарнь болхла һалын заль һарад бәәҗ. Дәкәд эн диванд күрв. Тиигәд цуг өлг-әд шатв.

Болв зәрмдән түүмрт әмтн чигн әмнәсн хаһцна. Үлгүрнь, эн җилин лу сард Каспийск района Улан Хол селәнд бәәдг И. И. Имашевин герт бешнь икәр халсн бәәҗ. Терүнәс көлтә түүмр шатв, герин эзн болхла гертәсн һарч чадсн уга.

Зәрм әмтн электрическ приборомуд олзлна. Тер тоод электроплиткс, каминмуд болн эврән кесн нань чигн приборомудар герән дулална. Болв эн тоотыг олзлхла, оньдин саг бәәх кергтә. Яһад гихлә, эдн зәрмдән аюлта бәәдл тогтана. Үлгүрнь, эн җилин туула сард Черноземельск района Сарул селәнд түүмр болв, энүнә ашт Р. Д. Орешонкова гидг күүкд күн өкгрв. Герән эврән кесн электроприборар эн дулалҗала. Дулалдг юмиг көдлгчкәд, эврән согтуһар орндан унтҗ оdҗ. Дәкҗ эн серсн уга.

Городовиковск балһснд болхла согту Н. Г. Крысь әдл йовдл һарһад, әмнәсн хаһцв. Тосхачнрин вагончикүдт тиим приборомудыг бас өргәр олзлна. Терүнәс көлтә 21 вагончик давсн үвлд шатла. Нег вагончик болхла 4 миңһн арсл болна. Тегәд государствд ямаран һару һарснь медгдҗәнә.

Тосхлтын организацсин һардвр вагончикүдиг ямаран бәәдлд бәрҗәхд оньган өгхш. Энд бәәх бешмүд бас мууһар олзлна. Үлгүрнь, Ики-Бурульск района «Буратинский» совхозин вагончикд А. Н. Савоськин шатв. Согтудан шалдрң түләһәр бешиг түллһнә зокалыг эвдҗ эн әмнәсн хаһцв.

Тәмк татхларн, бас саг бәәх кергтә. Тәмкин үлдлиг альд болв чигн хаяд, әмтн түүмр чигн учрана. Ингәд, Каспийск балһсна бәәрн күн К. М. Вашенко әркән ууҗкад орндан орад, тәмкән татв. Цөн минут давсна хөөн тәмкин үлдләс көнҗл шатв. Пожарникүдлә хамдан ирсн әмчнр нөкд болҗ чадсн уга.

Тиим кевәр Баһ Дөрвд селәнә бәәрн күн С. Н. Жарков бас әмнәсн хаһцв. Тиигәд әрк тамк хойр күүкә әмнд күрдг болв. Көнҗл, дер, кевс шатхла, хорта утан һарна. Тегәд нәәмн-арвн минутын эргцд күн өңгрҗ одна.

Дәкәд олн давхр гермүдин подвалмудт түүмр бас биш болна. Кесг дакҗ пожарн командс тиим түүмриг унтрахин төлә бачм кевәр һарла. Элстин 1 микрорайона 25-ч, 2-ч микрорайона 24-ч; 4-ч микрорайона 3, 16, 40, 45-ч; 6-ч микрорайона 12-ч; 8-ч микрорайона 9-ч болн кесг нань чигн гермүдт түүмр шатла. ЖЭУ-н көдләчнр, эн гермүдт бәәх әмтн тиим йовдлмудт гемтә болҗана. Кергго олн зүсн юмар подвалмуд чикәтә. Эдниг цеврллһәр көдлмшиг ики урдаснь эклх кергтә.

Тиигәд маднас күн болһн эврәннь даавран медҗ, зокалыг күцәхлә, аюлта йовдлас бидн гетлҗ чадхвидн.

К. ОГУРЦОВ,
Хальмг АССР-ин МВД-н түүмрәс харлһна әңгин көдләч.

●Билгтә улсин тускар

СЕДКЛӘН ӨГСН ЭРДМ

Юстинск района культурин Герин эврә дурар үүлдг артистнр эн җил таңһчин хотл балһснд хойр дәкҗ оdҗ билг-эрдмән үзүлв. Эннь балһснд района культурин өдрмүдт болн баатрлг «Җаңһр» дуулврин 550 җилин өөнин байрт орлцлһн болҗана. Түрүн әвгтән биһин бичкн баг бәәсн коллектив ода бүкл ансамбль болҗ өсәд, ода Москва балһснд бәәх әмтнг хальмг улсин билг-эрдмлә таньлдулв. Энд Москва балһсна өдрмүд болснд Хальмгин эврә дурар үүлдг артистнрт тер байрт орлцх үрвр кесмн. Хол һазрт йовн гиҗәһәд әмтн бәәрн әмтндән тооцана концерт үзүлв. Һаха сарин 18-д района культурин Герт эн концерт болв.

—Концерт болх гиҗ би медсн угав. Ииридән кино хәләхәр ирләв. Тиигн гихнь мана бәәрн артистнр билгән үзүлх бәәҗ. Болв концертиг үзсндән ик байрта бәәнәв, — гиҗ милицин көдләч Н. Мушаев келв.— Эврә дурар үүлдг ах үй артистнр С. Манжеевла болн Л. Тюрбеевала 20 җил хооран би эврән биилҗ йовлав. Эдн ода чигн бииләд элн әмтнд байр үүдәҗ йовна. Кемржән профессиональн артистнр бәәсн болхла, эдн ода әмрлһнд бәәх билә. Тер дотр эдн ода чигн биилəд, баһнудт нудн-амн болад йовна.

Эн күүнә келсн үглә зөвшәрлго бәәҗ болшго. Семен Ульянович Манжеев бийнь биилдг болсн деерән ансамблин һардач болҗана. Культурин Герт, пионермүдин болн сурһульчнрин Герт көдлдг кружокудт энүнә һардврт кедү күүкд-көвүд биилдг дасҗ өссн болх. Пионермүдин болн сурһульчнрин Герт эн ода чигн биһин кружок һардна. Ансамбльд биилҗәх кесг бичнр эврә цагт кружокд эрдм дассмн.

«Иҗлин айс» ансамблин һардач биид седклән өгсн күн. Районд энүг цуһар сәәнәр меднә. Школд сурчаһад биһәр соньмсҗ энүнд седклнь тусад, насни җирһлин хол күслән кех сана зүүсмн. Культурин халхар көдлнә гисн ииридән амр биш керг, нег үлү селәнә һазрт. Культурин көдләчнрт социальн, бәәцин тәәл бүрдәлһнә тускар керг кех бәәтхә, дала үг чигн һардго цаг билә. Тегәд тиигәрән оdҗ көдлхәр әмтн дала адһдго билә. Семен Ульянович тиим бәәдл үзәд кесгтән көдлв. Болв эн чигн тесҗ чадсн уга. Болв эрдмән сольлго, пионермүдин Герт бичкдүдин биһин кружок һардв. Күн көдлмшиг кеерүлдго, керг күүг кеерүлдг гидг. С. У. Манжеев эврә кергәрн олн әмтнә тоомср эзлв.

«Җаңһрин» 550 җилин өөн хальмг әмтнә седклд нар урһаҗ, билг-эрдмин делгрлт өөдллһнд сән нилчән күргв. Улсин фольклорла, сойлла залһлдата, йирин әмтн чигн эн байрт ик белдвр кесн болдг. Семен Ульянович эн кергиг эврә бий кергт тоолҗ белдврт орлцв. Күн терүнд деерәс заасн уга, мел седклин дурар залвр кеҗ үүлдв эн. Яһҗ буульҗ бичҗәхмб, гиһәд неквртә умшач намаг шалһхар седх. Болв сән күүнә тускар сән үгмүд олҗ бичх кергтә. Үгдм худл уга, мел эврә ухан-санаһан бичҗәнәв, энүг меддг әмтн нанд герч болх. Ямаран чигн билгтә болвчн һанцхн күн олнла әдлцҗ чадшго. Олн дундас ончтань оньдин олдх, гиҗ тоолад С. У. Манжеев, әмтиг теднә седкл хәләҗ ансамбльдан орулҗ авна. Кен дурта күн ансамбльд ирҗ үүлдҗ чадҗана.

Галина Очертыкова ансамбльд ах үйин күн болҗана. Энүнлә хамдан эклəд үүлдҗ йовсн әмтнәс эн һанцарн коллективд ода бәәнә. Эндр чигн эн биһәрн әмтнә седкл авлна. Вячеслав Попов цергт мордад, бууҗ ирəд ансамбльд орла. Түрүн әвгт хаҗуд сууһад ,болһамҗтаһар хәләһәд соньмслг көвүн хөөннь бийән сөрҗ үзәд, терүндән авлгдад биилдг болв. Эндр Вячеслав биһин багин нүүрләч. Эн хальмг «Семрдгиг» чигн, украинск «Гопакиг» чигн әдл кесәәхнәр биилнә.

Бичн Вера Бадушева түрүн болҗ бичкдүдин кружокд эклəд биилlә. Энүнә түрүн багшнь Семен Ульянович Манжеев болҗана. Күүкн Элстин көгҗмин училищ төгсәһәд ода бичкдүдин көгҗмин школд багшлҗана. Бичкнлән дуран өгсн эрдмин туст эн хәләцән хүврүлсн уга. Школын кружок, училищ, культурин Гер— мел иим кевәр ансамблин бас нег орлцач үйн техникчнрин станцин методист Светлана Манцаева биһин коллективд ирсмн. РДК-н көдләч Маргарита Боктаева болхла ансамбльд долан җилд үүлдҗ йовна. Болв одахн күртл биилдго билә. Бас үүрмүдән хәләһәд, дахад биилдг дасв. Ансамбльд профессионал Юрий Очиров, культурин района әңгин машн залач Петр Бадмаев болн ДЮСШ-н тренер Дмитрий Иванов хамдан биилнә. Эдн шинкән эклəд биилҗәнә. Эмәх юмн уга—дамшлт цагин болзгар ирдмн. Москва орх бас кесг сам учрх гиҗ сангдна. Ансамбльд ах үүрмүдән дахад дундын школын сурһульчнр Байрта Васькиева, Цаһан Болдырева, Марат Мустафин болн Санал Горяев биилҗәнә. Цуһарад эднд эднә һардач, сурһмҗлач Семен Ульянович Манжеев ил үлгүр болҗана.

Биһин баг альд эс йовв, альд концерт эс үзүлв, эднлә хамдан оньдин гармуль татач А. Ш. Эрдниев болн домбр цокач Н. Хечиева йовна. Эдн ямаран чигн дууг дахулҗ чадна, биид айс орулад авчкна. Ингәд нег-негндән үлгүр, түшг болҗ биһин эн ансамбль хальмг улсин билг-эрдм үзүлҗ, олн дунд тархаҗ йовна. Эднә нилчәр Москван әмтн хол Хальмгин билг-эрдмлә таньлдҗана, Хальмгин нерн хотл балһснд һарчана. Энүнд эгл күн Семен Ульянович Манжеевин баһ биш тәвц бәәнә.

Т-Б. МАНДЖИЕВ.
Юстинск район.

«ГЛАСНОСТЬ» ГИДГ ГАЗЕТД БИЧГДТН!

Эн газетд тадн КПСС-ин ЦК-н, энүнә Политбюрон болн Секретариатын, Президентск Советин, Федерации Советин, правительствин болн правительствин учреждельсин, цуг кемҗәнә Советмүдин тускар;

—КПСС-иг шинрүллһнә процесс яһҗ болҗахин, эн көдлмшт шунмһапар орлцдг коммунистнрин тускар;

—Шин партьсин, олна җисәдин, багмудын болн теднә лидермүдин тускар;

—келн-улсин болн келн-улсин хоорндк хәрлцәнә ик чинртә төрмүдин тускар;

—политикд, экономикд, орн-нутгин болн һазадын ордудын общественн болн духовн бәәдл-җирһлд болҗах цуг соньн юмна тускар умшҗ чадҗанат.

Долан хонг болһн һардг «Гласность» гидг газет

—болҗах йовдлмудын тускар орн-нутгт болн һазадын ордудт нернь темдгтә тоомсрта улсин тоолвр, цәәлһвр, социологическ шинҗллтин аш, статистическ то-диг барлх;

—обществин олн зүсн структурт болҗах му авцта йовдлмудыг, тер тоод эндр өдр эс шалһгддг зонмудт болҗах йовдлмудыг чикәр үнлсн материалмуд барлх;

—эврәннь умшачнрин хамгин олн зүсн сурврмудт хәрү өгх.

Газет бичүлҗ авчах күн эн газетәр дамҗулҗ олнд соньсхҗ медүллһнә туск эврәннь ухан-тоолвран келҗ чадх, ямаран төрмүдәр материалмуд бичхин туск селвгән өгәд, редакцин көдлмшт орлцҗ чадҗана, корреспондентнрлә хамдан тер материалмудыг барт һарһлһнд белдҗ чадҗана.

Мана туужин йовудт болсн олн зүсн йовдлмудт бийснь орлцсн улсин документальн герчлһс цуглулсн, советск улсин баатр үүлдврин тускар келҗ өгчәх материалмуд цуглулсн «Хөв-җирһлин туск дегтр» гидг дегтрин соавтормуд болтн гиҗ редакц таднг сурҗана.

Газетин тойг болһнд туужин материалмуд барлгдх. Тер тоод:

—Сталинә, Троцкин, Бухаринә, Андроповин, Ежовин болн урдк цагт бәәсн нань чигн үүлдәчнрин бийсиннь архивсин материалмуд,

—хуучн архивсин материалмудыг йилһҗ авч диглхлә олдсн документс,

—Һурвн Генсекин сегләтр бәәсн күүнә дневник;

—«Известия ЦК КПСС» гидг журналд һарсн хамгин соньн материалмудын тасрхас («ЦК 1924 җилин туула сард», «Троцкиг партяс яһҗ һарһла», «Бухариниг партиин зарһ засгллһн», «Берияи керг» «Маленковин, Кагановичин, Молотовин антипартийн багин тускар», «Маршал Жуков му нүднд үзгдлһн», «Хрущевин отставк» болн нань чигн материалмуд).

Үнн, чиң, олн зүсн зәнг өглһн—шин барин һарцин һоллгч принципнь. Эн газетд цуг орн-нутгар делгүдән бичгдҗ болхмн.

Индексь 50018. Бичгдлһнә үнь:
җилдән—7 арсл 80 деншг
өрәл җилдән—3 арсл 90 деншг
3 сард—1 арсл 95 деншг.

Леночка, шулун эдг!

Күндәр гемтсн арвн тавта сурһульч Лена Горбуноваг улсин депутатнрин Ульяновск областин Совет һанцарһинь үлдәсн уга. Күүкиг Вена балһсна нейрохирургическ клиникүдин негнднь әмнүлхин болн шишлң операц кехин төлә баһ биш мөңгн кергтә болв. Тегәд областин Совет терүнд 50 миңһн инвалютн арсл һарһҗ өгв.

— Австрийск медикүдин илгәсн счетар бидн түдл угаһар мөңгнь өгвидн. Тер төләд җилин эклцәс авн хоршагдсн инвалютн мөңгн күцдән гиш һарһгдв. Ульяновскин предприятьмүд бәәрн бюджетд орулҗ өгдг тәвцәс тер мөңгн хоршагдла, — гиҗ облисполкомин ахлачин дарук В. Гуринович цәәлһв. — Ленинградын тоомсрта медикүдин келсәр, тер күүкнә гемиг зуг Вена балһсна нейрохирургуд эдгәҗ чадх болв. Теднд, венск специалистнрт, ода мана үйн наста гражданкин хөв-җирһлнь даалһҗанавидн. Леночка, шулун эдг!

Н. МИЛОВ,
ТАСС-ин корр.

Редактор А. Б. АЛЬДАЕВ.

Республиканская типография Государственного комитета Калмыцкой АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли. гор. Элиста, ул. Ленина 245 Заказ 1705.